

VÅRE
ROVDYR

Nr. 2/2010

Årgang 24

Forside:
Slagugle
på Finn-
skogen.
Foto:
Paul
Granberg.

Bakside:
Snøugle i
Saskatoon,
Canada,
i februar
2010.
Foto:
Roar
Solheim.

Våre Rovdyr

utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs
styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 95 08 66
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Side 35
Aldri så galt ...!

Side 36
Politikere største
rovvilttrussel

Side 38
Ulvestatus vinteren 2009–2010

Side 40
Hva bestem-
mer skjebnen til
norske rovdyr

Side 42
En ulv etter mus

Side 50
Snøugleforskere
på prærien i
Canada

Side 58
Villmarkskveld
med Arne Nævra

Side 60
Politikk og forskning på vargsymposiet

Side 62
Møter om rovdyr i Østfold

Miljøvernfallitt

Miljøverndepartementet har lenge vekt-
lagt hensynet til innavlssituasjonen
i den skandinaviske ulvestammen. Senest
i mars slo miljøvernminister Erik Solheim
fast for Stortinget at «den skandinaviske
ulvestammen har i lengre tid vært preget av
innavl. At vi sett i det perspektivet bruker
ressurser på vern og flytting av en genetisk
viktig ulv er ikke urimelig, men derimot et
viktig tiltak for at Norge skal kunne bidra til
ivaretagelse av en levedyktig ulvbestand».

Virkeligheten fortøner seg imidlertid
annerledes innenfor praktisk forvaltning,
og felling av genetisk viktige individer er
snarere regelen enn unntak i dette landet.
Det er nok å peke på den famøse fellingen
av en finsk-russisk ulv i Snåsa-traktene ved
juletid i fjor, eller at to genetisk verdifulle
ungulver fra Galven-reviret i Sverige er
skutt i Norge i løpet av et års tid. I tillegg
unngikk så vidt et tredje individ fra dette
reviret dødsdom i Norge ved at man lyktes
i å flytte den kloss inntil svenskegrensen.
Ulven unngår nå norske dødsdødsdroner
ved å oppholde seg for det meste i Sverige.

For ytterligere å sikre at den vektlagte
genetiske verdi ikke skal gripe forstyr-
rende inn i gjeldende praktisk politikk, har
miljøvernmyndighetene nedfelt konkrete
føringer der det heter at genetisk verdifulle
individer **så vidt mulig** skal tillates å opptre
i populasjonen og etablere seg **forutsatt
at det skjer innenfor ulvesonen**. Videre
skal forvaltningsmyndigheten **så vidt det
er mulig og forvaltningsmessig forsvar-
lig** gjennom innsamling av DNA-materiale
søke å fastslå status for de individer som
vurderes tillatt felt. Deretter skal dette event-
uelt **tillegges vekt** ved fellingsavgjørelse,
men skal **ikke alene føre til at felling ikke
tillates**. Ved skade på bufe sommerstid eller
i områder uten snødekke skal **ikke avgjør-
else om felling avvises eller utsettes** med
begrunnelse om at det kan dreie seg om
et genetisk verdifullt individ. Bærer ulven
radiosender eller andre kjennetegn som gjør
den identifiserbar som genetisk verdifull,
skal dette også **tillegges vekt** ved avgjørelse
om felling.

En større fraskrivelse av ansvar for den
genetiske situasjonen i ulvbestanden og
et større knefall for sauene skal man lete
lenge etter. Og konsekvensene er klare
nok – da dette bladet gikk i trykken var
det eksempelvis gitt fellingstillatelse på
et potensielt viktig ulveindivid i Nord-
Trøndelag på grunn av et minimalt saue-
tap samtidig som man forsøker å finne
DNA-materiale etter dyret. Det er altså
bedre å være etter snar enn føre var i norsk
ulveforvaltning.

Aldri så galt ...!

Fjærlandsbjørnen ble skutt oppe på snøfonna på bakgrunnsbildet, over hodet på bjørnen.

Tekst og foto: Paul Granberg

De fleste kommunestyre ivrer svært
etter tillatelse til skadefelling så
snart et av de store rovdyra viser seg i
kommunen. Like ivrige er de etter å få
tildelt skinnen for utstopping og utstilling
som reklame – da helst preparert i en mest
mulig unaturlig og grotesk positur. De vil
ikke ha dyret i sin natur, men bruker det
gjærne som reklame og trekkplaster for
turistnæringen!

Nå er det heldigvis slik at det er muse-
ene som først får dekket sine behov ved
tildeling av materiale fra dyr skutt etter
skadefellingstillatelse. Slik ble det også
med to bjørner, den ene skutt i Nord-Fron
i Gudbrandsdalen i 2007 og den andre i
Fjærland i Sogn i 2008. Den første ble
tildelt Randsfjordmuseene og den andre
Musea i Sogn og Fjordane (begge er
sammenslutning av flere museer).

Det ble imidlertid inngått en avtale mellom
Randsfjordmuseene og Nord-Fron kom-
mune om at museet skulle lage en utstilling
av og omkring bjørnen i kommunesenteret
på Vinstra – med tanke på formidling av
saklig biologisk kunnskap om bjørnen som
dyreart. Museets fagfolk fikk dermed hånd
om alt fra prepareringen til den ferdige
utstillingen der bjørnen i en naturlig

stilling danner midtpunktet omkranset av
fire enkle, men store bannere med bilder
og fakta om bjørnens liv gjennom de fire
årstidene. Åpning av utstillingen fant sted
den 15. april 2010, og slik vil utstillingen
stå en tid før den flyttes til et av museene.

To dager senere, den 17. april, ble en
annen bjørneutstilling åpnet – ved Sund-
fjord museum i Førde. Denne bjørnen
ble skutt ved Fjærland. Også her var hele
utstillingen bygd som en vandretstilling
og skal i første omgang flyttes mellom
fire museer hvor den skal stå tre måneder
på hvert sted. Det spesielle med denne
bjørnen var at den var preparert som ligg-
ende død på ei snøfonn slik den gjorde
umiddelbart etter at den var skutt. Tittelen
på utstillingen var da også «Me har
skote bjørnen», hvilket var den telefon-
iske beskjeden som bygda fikk oppe fra
snøfonna. Den døde bjørnen ved siden av
bannere med bilder av levende bjørn og
nøkterne opplysninger om dyrearten ga et
noe særegent inntrykk. Det bryter sterkt
med hvordan slike preparater vanligvis
utstilles.

Områdene vest for Glomma og sør for
Trondheimsfjorden er en veldig stor del
av Norges fastlandsareal. Det burde vel

Ordføreren i Nord-Fron ga under åpningen
uttrykk for håp om at utstillingen ville bidra
til økte kunnskaper og minsket konflikt
omkring rovdyr.

være plass for en og annen bjørn også
innenfor dette området, ikke minst med
tanke på Vassfaret og bjørnens historiske
tilknytning til dette området. Men slik
er det nok ikke. Skadefellingstillatelser i
fleng og lisensfellingstillatelser på flere
dyr enn man vet om, er det vanlige. En
liten trøst er det dog når den mumifiserte
bjørnepelsen blir brukt i faktabasert kun-
skapsformidling om arten – og ikke som et
skryteobjekt for å lokke turister på falske
premisser og i tillegg som æresbevisning
for den «store bragd» å ha tatt livet av
dyret. Aldri så galt at det ikke kan være
godt for noe!

Den største trussel mot rødlistede rovviltarter er norske politikere!

Av Viggo Ree

Alle lister over truede arter i Norge siden 1970-tallet har inkludert de store rovdirene. Disse rødlistene presentert av norske miljømyndigheter har til tider vært mer preget av politiske enn faglige vurderinger. Den siste offisielle rødlisten ble imidlertid lagt fram av Artsdatabanken i 2006. Her var de ulike truetkategorier basert på kriterier fra International Union for Conservation of Nature (IUCN). I denne listen ble ulven i Norge oppført i kategori «kritisk truet», brunbjørnen og jerven i kategori «sterkt truet» og gaupe i kategori «sårbar».

Når arter blir inkludert på en rødliste betyr det at ulike tiltak må settes inn for å forhindre bestandsreduksjon og tap av biologisk mangfold. Myndighetene

Foto: Rune Bjørnstad/SNO.

må følgelig sørge for at truslene for de enkelte artene blir redusert. Det må derfor iverksettes tiltak i rett tid. Om dette gjøres riktig kan artenes status kunne endres ved neste vurdering. Målet må være å bringe de ulike arter vekk fra rødlisten.

Tuklenatur og jaktparadis

I Norge har vi ikke lenger naturlig fungerende økosystemer der bestandene av de store rovdirene får utvikle seg i samsvar med naturgrunnlaget. Vi har en tuklenatur der menneskelige interesser og behov settes foran biologiske prosesser og næringskjeder. Vår rovviltforvaltning er basert på apartheidprinsipper med homelands og kunstig lave maksimumsgrenser for antall ynglende enheter. Naturlige svingninger i predatorbestander er avskaffet. Når en art blir påvist i større antall enn det Stortinget har bestemt mobiliseres jaktlag og jegere for å skyte bjørn og ulv – og de ansatte i Statens naturoppsyn sendes ut med spade, våpen og giftsprøyter for å avlive jervtisper og deres unger i hiene. Bekjempelsen av de rødlistete rovdirene foregår gjennom ulike fellings- og jaktvedtak hele året og med hjelp av snøscooter og helikopter endog i våre nasjonalparker. Mange av disse verneområdene fylles med hundretusener av sauer sommerstid og fungerer for øvrig som eksklusive jaktparadis for en elite av grunneiere og forvaltere – enten det dreier seg om rovdire, hjortevilt eller andre arter. Ingen andre land har slike nasjonalparker.

«Best i verden»

Til tross for den destruktive behandlingen av våre rovviltarter presterer våre myndigheter å framheve Norge som er foregangsland i miljøvern og ivaretagelse av biologisk mangfold. Det skrytes over alt i internasjonale fora. Nordmenn er best i verden også når det gjelder forvaltningen av rødlistete arter! Et øvre tak på tre ulvefamilier i en stripe lands svenske-

grensen i sørøst kaller myndighetene for en levedyktig bestand, og dermed har man «oppfylt» sine nasjonale og internasjonale forpliktelser. Sannheten er at om alle land med ulv i verden skulle ha like lite av denne arten som Norge så ville dette rovdiret raskt forsvinne fra jordens overflate. Det vises til DNA-undersøkelser som konkluderer med om lag 160 bjørner i Norge i 2009. Av disse er det store flertallet hanner som vandrer innom fra nabolandene. Den beskjedne økningen av antall bjørner i Norge skyldes først og fremst at våre naboland har tatt vare på arten i livskraftige bestander.

Nye bestandsmål for ulv og bjørn

I løpet av 2010 skal det utarbeides nye bestandsmål for ulv og bjørn i Norge. Ulven er «kritisk truet» på den norske rødlisten. Om man ønsker å bringe arten over i en annen truetkategori må det naturligvis settes inn en effektiv forvaltning for å øke antall dyr. Da kan man ikke fortsette med lisensfelling og andre tiltak som begrenser en mulig bestandsvekst. Stortingets mål om tre årlige ulveynglinger i vårt land er et meningsløst og nærmest latterlig bestandstall for en naturlig hjemmehørende art i vår fauna. I dette lave bestandstallet skal nå også grenseflokkene inngå. Hvor knuslete og kynisk går det an for en nasjon å bli? En moderne viltforvaltning burde ta utgangspunkt i biologiske prinsipper og ikke i kunstig lave forekomster basert på særinteresser i samfunnet.

De få hunnbjørnene som skal tillates å reproducere seg i Norge har fått tildelt noen områder der vårt land strekker seg i buer inn i nabolandene, f.eks. Trysil, Lierne og Pasvik. På sett og vis er det våre naboer som låner oss disse binnene. Det er fortsatt svært få årlige bjørneynglinger på norsk jord, anslagsvis rundt 4–5. En av årsakene til denne utviklingen etter fredningen i 1973 er de mange bjørner som årlig blir tillatt skutt i vårt land. Myndighetene har

– Våre Rovdyr 2/2010 –

Foto: Burny Iversen.

dermed sørget for at det vil ta lang tid før det beskjedne bestandsmål på 15 årlige ynglinger i vårt land blir nådd. Om Norge vil vise omverdenen at det kan gjennomføres en ansvarlig bjørneforvaltning må man sørge for at arten kan få komme tilbake til større arealer samtidig som det iverksettes tiltak for å bringe arten ut av kategorien «sterkt truet» på rødlisten. Antall årlige ynglinger bør derfor økes betydelig om man på sikt vil sikre bjørnen som en naturlig del av artsmangfoldet i grensetraktene.

Politikerne – den største trussel

Den siste tiden har det kommet signaler og ønsker fra ulike hold om at bestandsmålene for bjørn og ulv må reduseres. Noen arbeider også for å få fjernet sistnevnte som ynglende art i Norge. Det representerer en faunarasistisk tankegang. Om ikke våre myndigheter nå klarer å sikre bestandene av bjørn og ulv på en tilfredsstillende måte i årene som kommer kan vi ikke lenger klamme oss til frasen om at Norge er så fantastisk når det gjelder uberørt natur og sikring av rødlistearter. I naturmangfoldåret 2010 burde vi sørge for tilstrekkelige initiativ for å kunne bringe disse rovdirene ut av rødlisten. Dette innebærer at politikere og forvalterne må være seg sitt ansvar bevisst også når det gjelder rovviltforvaltningen.

– Våre Rovdyr 2/2010 –

Foto: Rune Bjørnstad/SNO.

11.10.2007 16:08

Ulvstatus vinteren 2009/2010
– foreløpige konklusjoner pr. 15. juni

Tre ynglinger i 2009

Tre helnorske ynglinger, økning i grenseulver og svak nedgang i Sverige kommer fram av dette utdraget fra Høgskolen i Hedmarks foreløpige statusrapport for ulvebestanden i Skandinavia vinteren 2009–2010.

Familiegrupper

Vinteren 2009–2010 (oktober–februar) ble det totalt registrert 27 familiegrupper (flokker) av ulv i Sverige og Norge. Tre av disse flokkene hadde tilhold kun i Norge (Osdalen, Kynna, Linnekleppen), fire hadde revir på tvers av riksgrensen (Fulufjellet, Rotna, Dals Ed–Halden, Kynnefjell), mens de resterende 20 flokkene hadde tilhold bare i Sverige. Totalt ble det dokumentert 26 valpekull født i Skandinavia i 2009. Kun i en familiegruppe ble det altså ikke påvist yngling (Korsån i Sverige).

Norge:

- Osdalen (Hedmark). Norsk familiegruppe på 7–9 ulver vinteren 2009–2010. Yngling i 2009. GPS-merket hannulv. Yngling ikke påvist pr. 15. juni i 2010. Familiegruppe også vinteren 2008–2009.

- Kynna (Hedmark). Norsk familiegruppe på 9–10 ulver vinteren 2009–2010. Yngling i 2009. GPS-merket ulv og yngling dokumentert i 2010. Familiegruppe også vinteren 2008–2009.

- Linnekleppen (Østfold). Norsk familiegruppe på 4 ulver vinteren 2009–2010. Yngling i 2009. Nytt revirmerkerende par vinteren 2008–2009.

Ulvepar

I tillegg til familiegruppene ble det registrert 21 sikre revirmerkerende ulvepar i perioden oktober–februar 2009–2010. Tre av disse parene var helnorske (Koppang, Slettås, Julussa), tre hadde tilhold i revir på tvers av riksgrensen (Varåa–Höljes, Juvberget, Gråsmark), mens de resterende 15 parene hadde helsvensk tilhold.

Norge:

- Koppang (Hedmark). Nytt norsk revirmerkerende par vinteren 2009–2010. Begge i parett skutt under lisensjakt i desember 2009.

- Slettås (Hedmark). Nytt norsk revirmerkerende par vinteren 2009–2010.

- Julussa (Hedmark). Norsk revirmerkerende par vinteren 2009–2010. Ikke yngling 2009. Familiegruppe vinteren 2008–2009.

Andre stasjonære ulver

I tillegg til familiegrupper og par viser den foreløpige oversikten at det ble registrert 15–21 andre stasjonære ulver i Skandinavia vinteren 2009–2010. Med unntak av 1–2 ulver i grensetraktene ved Rømskog var alle påviste individer helsvenske.

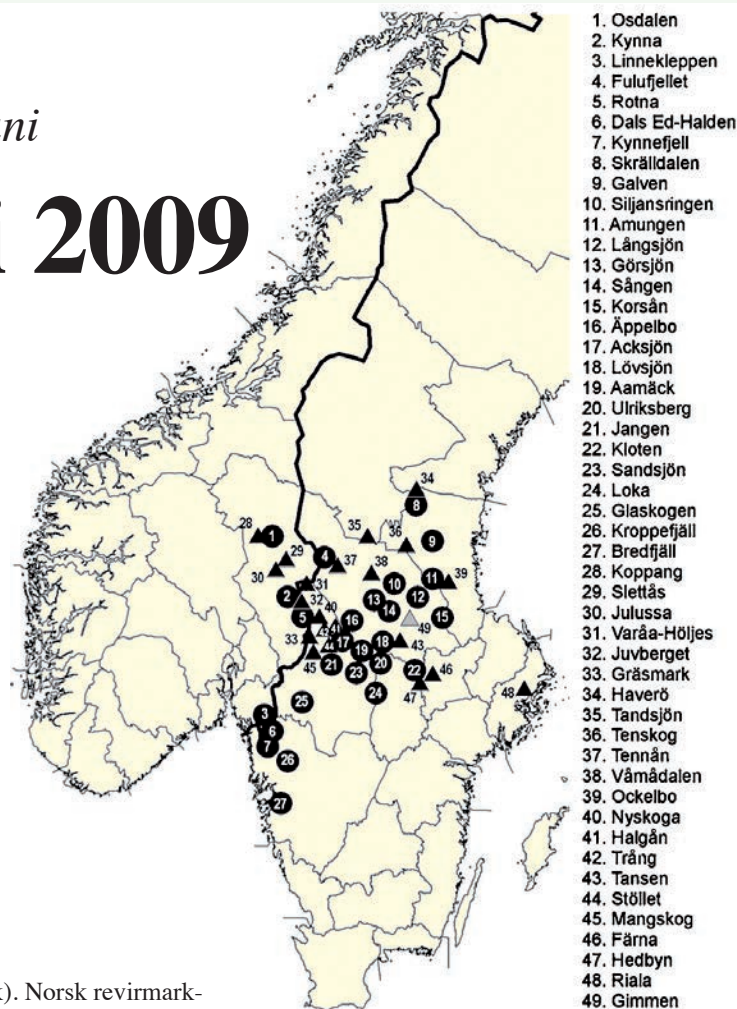
Andre ulver

I tillegg til de beskrevne stasjonære ulver omfatter vinterens totale antall ulver også kategorien «andre ulver», som hovedsakelig består av ikke-stasjonære, unge ulver på vandring eller ulver med uavklart status pga. for lite sporing. Vinteren 2009–2010 ble det på sporsnø registrert 5–8 slike ulver i Norge. Denne kategorien ulver er ikke lenger prioritert å registrere i Sverige.

Norge:

- Anarjohka (Finnmark). Enslig ulv sporet i Kautokeino kommune i begynnelsen av november 2009 (1 ulv).
- Snåsa (Nord-Trøndelag). Enslig finsk-russisk hannulv avlivet ved skadefelling 21. desember 2009 (1 ulv).

- Rennebu–Tynset (Sør-Trøndelag/Hedmark). Enslig ulv sporet i Rennebu og Tynset kommuner i oktober 2009 (0–1 ulv).

- Gausdal–Søndre Land (Oppland). Enslig ulv sporet i Gausdal kommune i slutten av oktober og begynnelsen av november, samt i Søndre Land i begynnelsen av desember 2009 (0–1 ulv).

- Vestre Trysil (Hedmark). Enslig, ettårig GPS-merket ulvetispe fra Fulufjellsreviret sporet og registrert i deler av Trysil, Åmot og Elverum kommuner (1 ulv).

- Vestre Glåmdal (Hedmark). Enslig, ettårig GPS-merket ulvetispe fra Galvenreviret sporet og registrert i deler av Kongsvinger, Grue og Elverum kommuner i Norge (1 ulv). Bedøvet, merket og flyttet øst i Kongsvinger kommune i mars 2010.

- Siljan–Lardal–Ringerike (Telemark/Vestfold/Buskerud). Enslig ulv sporet i deler av Siljan, Lardal og Ringerike kommuner i januar, februar og mars 2010 (1 ulv).

- Rokke (Østfold). Enslig ulv sporet i deler av Halden kommune i januar–februar 2010 (0–1 ulv).

Døde ulver

For vinterperioden oktober 2009 – april 2010 er det offisielt kjent 47 døde ulver i Skandinavia. Av disse døde 4 i Norge

(2 lisensjakt, 1 skadefelling, 1 grunnet skade). De resterende 43 døde i Sverige, hvorav 28 ble skutt under årets lisensjakt, den første i Sverige siden fredningen i 1966.

Totalbestanden

Foreløpige bestandstall viser at det var minimum 243 og maksimalt 283 ulver i Skandinavia vinteren 2009–2010 (1. oktober–28. februar, brutto), hvorav 31–37 i Norge, 33–37 med tilhold på tvers av riksgrensen og 179–209 med helsvensk tilhold. Når 47 kjente døde ble fratrukket bruttotallet, var vinterens foreløpige nettotall 196–236 ulver i Skandinavia før yngling i 2010.

Bestandsutvikling og konklusjoner

Sammenlignet med bestandstallene fra vinteren før økte totalbestanden av ulv i Skandinavia med gjennomsnittlig 13 % på ett år (fra vinteren 2008–2009 til årets vintersesong).

I norsk delbestand av skandinaviske ulver ble det i fjor vinter (2008–2009) påvist 25–26 dyr med helnorsk tilhold, 6–9 dyr med tilhold på tvers av riksgrensen og således totalt 31–35 ulver som berørte norske arealer. Sist vinter (2009–2010) var de tilsvarende tallene 31–37 helnorske ulver, 33–37 ulver med tilhold på tvers av riksgrensen og 64–74 ulver totalt. Fra fjorårets til årets vintersesong tilsvarte dette en økning av antall ulver med helnorsk tilhold på 33 % og nesten en femdobling av antall ulver med tilhold på begge sider av riksgrensen. Det totale antallet ulver som berørte norske arealer ble tilnærmet doblet mellom de to vintersesongene. Det skal imidlertid tillegges at i disse tallene inngår de tre største grenseflokkene som alle hadde flere eller et flertall individer som aldri ble registrert på norsk side av riksgrensen.

Svensk delbestand viste ikke vekst og bestandstallene tydet på en svak nedgang mellom de to vintrene. Vinteren 2008–2009 var det totalt 151–165 ulver i flokker og par med helsvensk tilhold, mens de tilsvarende tallene sist vinter (2009–2010) var 144–154 dyr og dermed en gjennomsnittlig bestandsnedgang på 6 % på ett år for disse kategorier ulver i Sverige. Med andre ord skyldtes den totale bestandsøkningen av ulv i Skandinavia mellom de to vintersesongene i stor grad økningen i antall ulver med tilhold på tvers av riksgrensen.

Kilde:

Wabakken, P., Maartmann, E., Strømseth, T. H. 2010. *Ulv i Skandinavia vinteren 2009–2010 – foreløpig statusrapport*. Høgskolen i Hedmark 15. juni 2010.

Ulv skutt i Engerdal

Fylkesmannen i Hedmark ga sørsamene i Elgå reinbeitedistrikt i Engerdal fellingstillatelse på en ulv i juni. Dyret ble skutt 18. juni – en hann på 44 kilo som ble radiomerket i Fulufjellet i Sverige i vinter.

Engerdøler mot rein

Engerdøler som bor sør for tamreinsens beiteområder er nå lei av å få ødelagt hager og jordbruksarealer av rein som ulovlig spiser opp og ødelegger hagevekster og avlinger, melder avisen *Østlendingen*. Nelly Jorunn Karlsen har på vegne av bruksberettigede jordbrukere m.fl. sendt brev til Engerdal fjellstyre og bedt dem om å ta affære og fjerne reinsdyrene som ulovlig oppholder seg og ødelegger annenmanns grunn.

Klare årsaker til ulvedød

Fra nyttår til 20. juni er 46 ulver drept i Skandinavia. Lisensjakten i Sverige krevde 28 ulveliv, åtte er tatt av dage i forbindelse med skadefelling, fem er drept av toget, en av bil, to er avlivet pga. skader, to er ulovlig drept, mens to er funnet døde med uklart dødsårsak. *Kilde: Bl.a. SKANDULV.*

Rovvilterstatning lokker i det fjerne

De innhegnede kvigene til bonden Arne Kjenne på Ørmen mellom Råde, Sarpsborg og Fredrikstad rømte 12. juni og svømte blant annet over en elv nordvest for Fredrikstad 110 før de løp opp på en høyde og utfør et stup. Totalt ble ni kviger drept. Leder av dyrevernemnda i ytre Østfold, Annar Hasle, kommenterer til *Fredriksstad Blad* at man ikke kan se at eier har noe som helst skyld i det som har skjedd. Han hevder dessuten overfor NRK at dette er dyr som er skremt på en spesiell måte, at det kan være ulv og at ulvebestanden i området er oppadgå-

ende. – Får vi slike tilfeller som dette må vi slå alarm om rovdyrsituasjonen, sier Hasle. Sekretæren i viltmemnda i Råde, Elias Arvesen, sier til NRK at han er rimelig sikker på at dyrene er blitt jaget av ulv. Ari Ek ved Mattilsynet kjenner ikke til hva som skremte dyrene, men medgir overfor *Fredriksstad Blad* at ulv mistenkes. Lennart Fløseth i Foreningen Våre Rovdyr i Østfold sier til NRK at det jo ikke er vitner til hendelsen og at det dermed blir litt rart å være så skråsikker på at det er ulven som har vært på ferde.

Spydspissen Villmarksopplevelser i Rendalen tilbyr naturbaserte opplevelser på en måte som i minst mulig grad setter spor. Med utgangspunkt i det som er enkelt får voksne oppleve nærkontakt med vill natur og lokal kultur – en annerledes form for luksus.

SPYDSPISSEN VILLMARKSOPPLEVELSER

Spydspissen i Rendalen tar med små grupper på eventyr i lokal kultur- og naturhistorie. I området er det et fantastisk fascinerende dyreliv; vi har elg, bjørn, ulv, jerv, gaupe og ørn rett utenfor stuedøra. Dyrene bidrar til å sette en ekstra spiss på våre aktiviteter som hundekjøring, padling eller en guidet fottur, fordi vi alltid ser spor etter deres aktiviteter. Er du spesielt heldig, kan du oppleve en ørn sveve over hodet på deg eller ulve- og bjørnespor i hundeløypa. Les mer om hva vi kan tilby på www.spydspissen.no eller ta kontakt via epost til post@spydspissen.no

Hva bestemmer skjebnen til de store rovdyrene i Norge?

Av

John D. C. Linnell, John Odden, Erlend B. Nilsen

Norsk institutt for naturforskning

Thomas Strømseth, Jon M. Arnemo

Høgskolen i Hedmark

Hvert år de siste årene har en gruppe dyrevernerne og journalister solgt inn de samme sakene der gauper, bjørn, ulv eller jerv på bestialsk vis har blitt skadet eller måtte bøte med livet som følge av viltforskeres virksomhet. Sakene som presenteres er sjelden nøyaktig rapportert, og er som regel resirkulert stoff som serveres som «nyheter» om igjen år etter år. Årets utgave av «nyheten» ble blant annet presentert i Naturvernforbundets organ *Natur & miljø, Nationen* og siste nummer av *Våre Rovdyr* (1/2010). Nytt i år er at det faktisk påstås at den pågående forskningen på de store rovdyrene representerer en trussel mot disse artenes overlevelse! Vi ønsker en opplyst og balansert debatt om våre aktiviteter velkommen, men å påstå at vi forskere skulle gjennomføre aktiviteter som direkte truer overlevelsen til våre studiearter er både krenkende og åpenbart feilaktige.

Vi lever i et kunnskapsbasert samfunn, og det er et sterkt ønske fra alle forvaltningsnivåer og majoriteten av berørte interessegrupper om objektiv kunnskap om de store rovdyrene. Kunnskap som gjør at ulike brukergrupper kan finne nødvendige kompromisser som tar hensyn både til behovene til rovdyrtartene og livene til folk som de deler utmarka med. Vi har alltid vært åpne om risikoen assosiert med vår forskningsmetoder, for det vil dessverre alltid være

en viss risiko for at dyr blir skadet, eller endog må bøte med livet som følge av fangst, immobilisering og merking av store rovdyr. De siste fem årene har fem gauper mistet livet som følge av vår forskningsaktivitet i Norge og Sverige. Dette representerer 2,2 % av alle dyr som er merket i denne perioden. Alle dødsfall er selvfølgelig svært beklagelige, og ingen er mer fortvilet enn oss når slikt skjer. Eventuelle skader og dødsfall på grunn av vår virksomhet har alltid blitt meldt inn til de rette forvaltningsinstanser, og dyrene blir sendt til en uavhengig obduksjon. Vi jobber kontinuerlig med forbedringer av metodene til det beste for våre forsøksdyr, og våre erfaringer publiseres i vitenskapelige journaler så andre kan lære av våre feil. I motsetning til det som blir hevdet i artikkelen har vi aldri sett særskader på gauper på grunn av halsbandet. Litt avkorting av dekkhår på nakken vil av og til forekomme, men aldri i et omfang som kan påvirke velferden til gaupa. Det er heller ikke riktig at vår virksomhet ikke blir kontrollert slikt det har blitt hevdet. Mattilsynet og Statens naturoppsyn har på invitasjon fra NINA foretatt kontroller i felt. Det har vært representanter fra ulike statlige forvaltningsorganer til stede på de aller fleste merkingene foretatt i Norge de siste årene.

Antall rovdyr som har måttet bøte med livet i forskningsrelatert virksomhet

er marginal, og det representerer på ingen måte en trussel for overlevelsen til disse artene i Norge. De aller fleste store rovdyr som dør i Norge blir drept i kvote- eller lisensjakt, påkjørsler eller illegal jakt. Tallene taler for seg. Siden 1996 har seks gauper måttet bøte med livet på grunn av fangst og immobilisering i Norge. I samme periode er 1441 gauper blitt registrert skutt, drept i trafikken eller omkommet av andre årsaker. I tillegg blir et antall dyr drept illegalt og dermed aldri registrert. Med andre ord representerer dødelighet på grunn av forskning kun 0,4 % av den totale registrerte avgang av gaupe i løpet av disse årene. Men det er ikke vårt mål her «å gråte for våre syke mødre». I stedet ønsker vi å fokusere debatten på de reelle problemene som påvirker fremtidig overlevelse av store rovdyr i Norge.

Vår forskning har vist at de fleste dødsfallene til store rovdyr er direkte forårsaket av mennesker på grunn av jakt, illegal jakt og påkjørsler. Bare noen få dør av sult, sykdom og andre ulykker, og svært få lever lenge nok til å dø av alderdom. Det er altså beslutningstakerne på Stortinget og i de åtte regionale rovvilt-nemndene som har et direkte ansvar for fremtiden til disse artene i sine hender gjennom størrelsen på bestandsmål, størrelsen på årlige kvoter i kvote- og lisensjakt, eller antall rovdyr som blir felt gjennom ulike skadefellingsregimer. Vår

Merking av gauper med radio- eller GPS-sendere har vist oss at de fleste dødsfallene til gauper er direkte forårsaket av mennesker gjennom illegal jakt (som denne hannaugaupa i Akershus), jakt eller påkjørsler. Foto: Scandlynx/John Odden.

forskning har gjort at vi i dag har gode metoder for overvåking av rovdyrbestandene og høstingsmodeller tilgjengelig, så beslutningstakerne på ulike forvaltningsnivå har muligheten til å basere sine beslutninger på de beste tilgjengelige data.

På lang sikt er framtiden til våre store rovdyrarter avhengig av den samfunnsmessige aksepten. I Norge er det mange mennesker som opplever et bredt spekter av konflikter knyttet til nærvær av store rovdyr. Disse konfliktene spenner seg fra tap av sau og tamrein, tap av jakthunder, ødeleggelse av bikuber eller frykt for personlig sikkerhet. I tillegg blir nærværet av store rovdyr ofte brukt som en symbolsak, der rovdyrene blir fremstilt som en trussel mot lokalsamfunn og tradisjonell livsstil i rurale strøk. Alle konfliktene kan ikke løses, men på tvers av våre faglige anbefalinger blir lite investert i proaktive tiltak for å redusere konfliktene. Hittil har de store investeringene blitt gjort i reaktive løsninger som felling av rovdyr eller utbetaling av kompensasjon.

I Norge er det i dag bred oppslutning i befolkningen om å ta vare på bestander av alle arter som naturlig hører hjemme i vår fauna, @inkludert store rovdyr.

Disse rovviltartene lever under lave tettheter, og ut fra et biologisk synspunkt må vi erkjenne at bestander av store rovdyr eksisterer på skandinavisk nivå. De bestandsmål Sverige har satt for sine bestander overstiger nivåene for det vi kan anse som «minste levedyktige bestand» for en demografisk levedyktighet (kanskje med unntak av ulv). Det er derfor vanskelig å finne en objektiv måte å sette Norges nasjonale mål på, og det blir dermed et politisk spørsmål hvor mye Norge skal bidra med for å øke levedyktigheten til våre felles skandinaviske bestander. Våre analyser viser at 90 % av arealene på

den skandinaviske halvøy er egnet som leveområde for gaupe, bjørn og ulv. Vi kunne i teorien hatt plass til flere hundre reproduktive enheter av ulv, bjørn, gaupe og jerv i Norge, men Stortinget har satt bestandsmål på tre årlige ynglinger av ulv, 15 årlige ynglinger av bjørn, 65 årlige ynglinger av gaupe og 39 årlige ynglinger av jerv. Bestandsmålene for bjørn og ulv skal nå opp til en ny runde i Stortinget. Vi vil derfor anbefale de ulike miljøvernorganisasjoner å fokusere innsatsen på de reelle problemene som påvirker framtida til rovdyr i Norge, dvs. på den politiske arena der beslutningene tas.

Kritisk til merking av dyr

Utrykingsmåte ved skader og død jernstikk som følge av merking. I før målte en gaupe utviser de den ble lammet eller å ha blitt skutt med bedøvelsesmiddel. Nå melder Mattilsynet at de skal ut i felt og overvåke feltforvaltnen.

En ulv etter mus

Tekst og foto: Karl Frafjord

*Rev, sjakal eller ulv? Det er først ganske nylig at forskerne har brukt genetiske metoder for å konstatere at dens nærmeste slektinger faktisk er ulv og coyote. Den har vært kalt «simienulv», men etiopiaulv *Canis simensis* er det navnet som brukes nå. Etiopiaulven er det mest truede hundedyret i verden — det finnes bare ca. 400 individer igjen. På rødlista til IUCN er den klassifisert som sterkt truet (EN), mens deres spesialistgruppe anbefaler at den klassifiseres som kritisk truet (CR). Det er vel liten grunn til **ikke** å betrakte arten som kritisk truet av utryddelse.*

Etiopiaulv i lyng. Alle bildene er tatt på Sanettividda i Balefjella, 4.000 moh.

En etiopiaulv forsøker å grave fram ei rototte, en vanlig jaktstrategi.

Etiopiaulven er endemisk for Etiopia, den finnes altså kun her. Den lever i høyfjellet, 3.000–4.400 moh., i alpin og subalpin sone (altså hovedsakelig over tregrensa), spredt over åtte isolerte områder. Nesten halvparten av bestanden finnes i ett område, Balefjella, lengst sør i utbredelsesområdet. Det har vært nedgang i alle bestander de siste tiårene, og den genetiske variasjonen er liten. Etiopiaulven kan i dag ikke krysse lavereliggende områder, slik at de ulike bestandene effektivt er isolert fra hverandre.

Hvor kom den fra?

Hvordan havna en ulv i Afrika? Antakelig utvikla den seg fra ulver som vandret sørover til Afrika så seint som for 100.000 år siden. Under ulike istider dekket den alpine sonen i Afrika et mye større areal, som etter siste istid er blitt oppstykket i små områder. Etiopiaulven fant ei ledig nisje i disse fjellområdene der den kunne tilpasse seg og utvikle sine spesielle egenskaper. Den spesialiserte seg til et liv over tregrensa, i områder som består av lyng- og grasmark. Her er det få eller ingen store grasetere, som antiloper, så ulven var nødt til å finne alternativ føde. Den ble spesialist på smågnagere. Da disse alpine områdene ble redusert etter siste istid, gjensto kun fjellarealene i Etiopia som leveområder (hele 80 % av Afrikas areal over 3.000 moh. ligger i Etiopia). Disse ligger i dag som «øyer», hvor spesielt ett landskapselement utgjør et fullstendig skille – Riftdalen. Bestandene nord og sør

for Riftdalen atskiller seg såpass mye at de kategoriseres som to underarter. Etiopiaulven er en relikte etterkommer etter en stamfar som var nært beslekta med (eller identisk med) den europeiske ulven *Canis lupus*.

Liten utbredelse, begrensede habitater og et spesialisert levevis er ingen god oppskrift på overlevelse. Den totale bestanden kan aldri bli særlig stor, fordi fjellområdene er av begrensede areal. Smågnagere kan utgjøre hele 96 % av føden. Særlig på grasmark kan det være enorme mengder smågnagere av mange arter. I Balefjella kan smågnagere utgjøre hele 25 kg/ha. Her er også tettheten av etiopiaulver størst, opptil 1,2 voksen pr. km². I dette fjellområdet er spesielt én art *Tachyoryctes macrocephalus* i slekten rotrotter viktig føde. Dette er en stor gnager som veier opptil 930 gram og som er endemisk for Balefjella. Det finnes også mange arter av gras- og sumpmus i disse fjellområdene. I Balefjella kan tre arter smågnagere alene utgjøre hele 75 % av føden til etiopiaulven.

Litt biologi

Det er ikke uten grunn at etiopiaulven er blitt forvekslet med både sjakal og rev – dens status har vært uklar siden arten ble beskrevet første gang i 1835. Pelsen er rødlig, og den er både slank og langbeint. Vekten er rundt 15 kg. Det mest spesielle

Karl Frafjord

Epst: karl.frafjord@uit.no

Forskerne var her: etiopialulv med øremerker og antakelig vaksinert mot rabies.

er likevel den lange snuten, med relativt små tenner (og dermed vid avstand mellom tennene). Alt dette er antakelig tilpasninger til det å jakte på smågnagere. Etiopialulven lever i familiegupper omtrent som vår ulv, med et dominant lederpar og deres avkom. Den jakter derimot sjelden i flokk, men vandrer alene over vidda på leting etter smågnagere. Noen ganger kan flere ulver samarbeide om å nedlegge et større bytte, som hare, små antiloper eller lam. Tapet av husdyr til ulven er dog nokså ubetydelig og skaper ikke større konflikter. Ulven jakter ofte nær kvegflokker, antakelig for å utnytte disse som skjul for å kunne overraske smågnagere.

Selv om bestanden er liten, er det meste av det tilgjengelige habitatet i bruk. Leveområdene til ulike flokker overlapper lite og er nokså stabile, men avhenger av flokkstørrelsen. I gode habitater er leveområdet ca. 6 km², i mindre produktive områder 13 km². Utvandring fra flokken er normalt sterkt begrensa, siden alle tilgjengelige områder er

opptatt. Hanner blir værende i den flokken de er født i, mens flertallet av hunnene vandrer ut når de er rundt to år gamle. De kan da risikere å måtte leve ei tid skvisa inn mellom ulike territorier, før de finner en mulighet til å reproducere. Dette kan skje ved at de overtar plassen til en alfahunn som er død, eller ved at de skaffer seg en make og klarer å danne sin egen flokk og hevde et territorium. En høyere dødelighet hos hunner enn hos hanner kan være en kostnad ved å måtte forlate flokken. En flokk kan bestå av alt fra et par til 13 ulver eldre enn ett år, i tillegg til årets unger.

Det er kun alfahunnen som føder unger, men hun parrer seg ikke bare med alfahannen. Opptil 70 % av parringene kan være med hanner fra andre flokker. En årsak til dette kan være at når en alfahunn dør, så overtar normalt en av døtrene hennes posisjon. Dette medfører en stor fare for innavl, som altså kan reduseres ved at hun parrer seg med hanner fra andre flokker. Ungene

mates og beskyttes av alle medlemmer i flokken, som gulper opp mat på vanlig ulvevis. Ungdyra er nesten utvokst i størrelse ett år gamle. Flokken sover gjerne samlet om natten og samles til sosiale seremonier morgen og kveld før de legger ut på sine ensomme jaktturet.

Balefjella – afrikansk høyland

Balefjella er i dag det beste stedet å se etiopialulver, der de regelmessig kan sees langs veien over Sanettividda. Bestanden i Webdalen synes å ha blitt sterkt redusert de siste årene, slik at arten ikke er så enkel å se der lenger. Balefjella utgjør det største alpine området i Afrika, der over 4.000 km² ligger høyere enn 3.000 m (nasjonalparken dekker halvparten av dette arealet). Dette forblåste fjellområdet med store temperaturskjell mellom natt og dag, ser heller fattig ut. Men det gir altså næring for en svært høy biomasse av smågnagere. I sørskråningen av platået

Ei endemisk rotrotte er viktigste byttedyr i Balefjella.

En av mange arter av grasrotter, som også er viktig bytte for etiopialulven.

Jeger og bytte.

er det en noenlunde intakt skog (Harennaskogen), men denne er nå også i ferd med å bli ødelagt. I grensa mellom skog og lynghei er det et område som består av kjempelyng, lyng som blir høye som trær. Også lyngheiene blir utsatt for hogst til ved og er blitt sterkt redusert. I skogene i Balefjella og i to andre fjellområder lever en stor endemisk antilope, fjellnyalaen *Tragelaphus buxtoni*. Bestanden i Balefjella er størst, med rundt 1.500 dyr. Høyfjellsområder som Balefjella er av stor betydning for vannressursene, og tre av de største elvene i det sørøstlige Etiopia har sitt utspring her.

Trusler

Det begrensa utbredelsesområdet og de små og isolerte bestandene gjør at etiopialulven allerede i utgangspunktet er svært sårbar. Dagens problemer er imidlertid skapt av mennesket. Etiopia er et tett befolka land. Stadig flere mennesker trenger stadig mer mat og derfor stadig mer areal til dyrking og til beite for husdyr. Dyrking skjer nå helt opp til 3.600 moh. Beiting (overbeiting) av kveg, sauer og geiter foregår nå i alle fjellområder, også innenfor nasjonalparken i Balefjella. Dette kan utarme vegetasjonen slik at bestandene av smågnagere blir mindre. Hunder utgjør den største direkte trusselen, fordi de sprer rabies og andre sykdommer, og fordi de kan hybridisere med etiopialulven og slik ødelegge arten. Noen ulver blir overkjørt på veier og noen blir skutt ulovlig. Nedgangen har de siste tre årene har vært på 25 %. Av den totale bestanden på 400 ulver er kun litt mer

enn halvparten reproduktivt aktive. Et lite sykdomsutbrudd kan få store konsekvenser. Det har vært utbrudd av rabies hos etiopialulven, noe som sterkt reduserte bestanden.

IUCN har laget en handlingsplan for etiopialulv, der mange ulike tiltak foreslås – inkludert oppdrett i fangenskap. Det mest presserende er kanskje å få kontroll over bestanden av hunder og få vaksinert disse mot rabies. Alle fine ord til tross, det hele koker inn til å redusere den menneskelige aktiviteten i leveområdene til etiopialulven og stanse ødeleggelsen av disse. Flere av de isolerte bestandene er i dag knapt levedyktige.

Vi har ikke råd til å miste en eneste art på kloden. Klarer vi ikke å redde en så karismatisk art som etiopialulv, hva da med alle andre og mer «kjedelige» arter? Etiopialulven er en signalart, en representant for et veldig spesielt økosystem som må bevares. Redder vi dens leveområder, så redde vi mange flere arter av både dyr og planter. Her lever mange endemiske arter, altså sted-

egne arter som ikke finnes noe annet sted. Hele 19 av Etiopias 30 endemiske pattedyr lever i den alpine sonen. Av disse er 11 smågnagere og spissmus. Anslag antyder at det finnes 100–150 endemiske planter og også mange amfibier, reptiler og fugler. Og altså en veldig spesiell ulv!

Kilder

Ethiopian wolf conservation programme 2010: <http://www.ethiopianwolf.org/>
Sillero-Zubiri, C., Macdonald, D. W. & IUCN/SSC Canid Specialist Group. 1997. The Ethiopian wolf – status survey and conservation action plan. IUCN, Gland, Switzerland. 123 pp.
Sillero-Zubiri, C., Marino, J., Gottelli, D. & Macdonald, D. W. 2004. Ethiopian wolves. Afroalpine ecology, solitary foraging, and intense sociality amongst Ethiopian wolves. S. 311–322 i Macdonald, D. W. & Sillero-Zubiri, C.: Biology and conservation of wild canids. Oxford Univ. Press, Oxford.

Skilt for Balefjella nasjonalpark.

Flått verre enn rovdyr

Om lag 300.000 lam rammes årlig av noe veterinærene kaller en lettversjon av aids. Flåtten er synderen. Mens midler fra staten brukes til vern mot de store rovdirene i Nord-Trøndelag, bruker Møre og Romsdal to millioner kroner årlig for å redde sauen fra flåtten. Enkelte sauebønder har opplevd å miste 30 prosent av besetningen i løpet av en sesong, forteller fylkesjordsjef Ottar Longva. Årsaken er anaplasmosis, en bakterie som invaderer blodlegemene og spres med flåtten. Sykdommen kalles sjodogg på folkemunne og senker immunforsvaret hos sauen i flere uker. Undersøkelser har vist at om lag 300.000 lam påvirkes av bakterien årlig. Dyrene dør ofte av andre sykdommer, som blodforgiftning og lungebetennelse. *Kilde: Adresseavisen.*

Nye bestandsmål

Regjeringserklæringen (Soria Moria II) legger opp til å invitere Stortinget til forlik om nye bestandsmål for ulv og bjørn innen utgangen av 2010. Dette er selvsagt et resultat av Senterpartiets regjeringdeltagelse der man forventer nok et gjennomslag for sin rovdymotstand. Et av utsagnene i erklæringen er at ulverevirer i grenseområdet skal regnes inn i det norske måltallet med en faktor på 0,5. Foreningen Våre Rovdyr er krystallklar på at dersom grenseulver skal inkluderes, må bestandsmålet økes betydelig fra dagens tre årlige ynglinger, men at vi fortsatt må ha minst tre helnorske ynglinger. Dessuten må målet på 15 bjørneynglinger overhodet ikke reduseres – bl.a. fordi stortingsforliket i 2004 allerede reduserte måltallet fra 20 til 15 ynglinger, men ikke minst også for å unngå en enda mer farseaktig bestandsforvaltning.

Ny Galven-ulv skutt i Norge

Fylkesmannen i Hedmark ga den 3. juni fellingstillatelse på en ulv som beveget seg inn på norsk territorium. Som valp fra Galven-reviret i Sverige hadde den et betydelig innslag av finsk-russiske gener. Samme dag beveget ulven seg inn i nabo fylket i vest og Fylkesmannen i Oppland vedtok fellingstillatelse dagen etter. Ulven ble skutt her 5. juni. Sommeren 2009 ble en annen valp fra Galven skutt i Nord-Fron, og en tredje som befant seg innenfor ulvesonen ble flyttet med helikopter internt i sonen nærmere svenskegrensen.

– Foreningen Våre Rovdyr har merket seg de sterke signalene Miljøverndepartementets politiske ledelse har gitt de siste årene når det gjelder betydningen av tilførsel av nye gener til den fatalt innvalde skandinaviske ulvebestanden. Vi konstaterer at Fylkesmannen i de to fylkene ikke har nevneverdig øre for sine overordnede og snarere heller haster til for å tilfredsstille det minste vink fra næringsinteressene, sier styreleder Arne Flor i en pressemelding.

– Det er verdt å merke seg at ulven hadde radiosender, og at utstyret ble benyttet for å spore dyret i samband med fellingen. At ulven så ble skutt på Verdens miljødag i dette såkalte Naturmangfoldåret er bare med på å sementere det verstingstempelet dette landet har når det gjelder etterstrebelse av utrydningstruede arter. Vi kan ikke annet enn å reagere med avsky, sier Flor.

Hvorfor er det slik?

– Alle sier de er opptatt av naturen, men likevel ender den som salderingspost når vedtak gjøres. Hvorfor er det slik? spør Dag O. Hessen som i mai fikk Biomangfoldprisen 2010. *Kilde: Forskning.no.*

Galven-valper lite verdt i Norge

Til venstre er vandringsretning og fellingdato/flyttedato vist for noen av Galven-revirets valper samt dødsdato for andre ulver i kartområdet i 2008–2010. Ungdyr fra dette svenske reviret (yngling 2008, 2009, 2010) er genetisk særlig verdifulle siden den voksne hannen stammer fra Finland/Russland. Dette betyr imidlertid lite dersom de vandrer inn på norsk territorium til tross for politisk vektlegging av å avhjelpe innvalssituasjonen i den skandinaviske ulvebestanden. To av revirets utvandrede ungdyr er skutt i Norge og en tredje rakk så vidt å bli flyttet mot Sverige igjen under trussel om fellingstillatelse.

Bjørn skutt i Grue

En bjørn ble skutt 12. juni ved Wollerberget i Grue kommune i Hedmark. Fellingstillatelsen på bjørnen ble gitt av Fylkesmannen i Hedmark etter at det ble funnet ett eneste sauekadaver innenfor et rovdryrgjerde i kommunen, melder NRK.

Hvordan en bjørn har kommet seg innenfor et rovdryrgjerde stilles det åpenbart ingen spørsmålsteget ved.

Sau og Geit for artsutryddelse

Norsk Sau og Geit sier i en pressemelding at de ønsker et tak på 40 hannbjørner og en fullstendig avvikling av helnorske ulveynglinger. Det er et innspill i forbindelse med de varslede nyvurderingene av bestandsmålene for bjørn og ulv. Ulven må forvaltes strengt, skriver organisasjonen – i og med rovdryret ikke i det hele tatt er forenlig med beitedyr i utmark. Det argumenteres videre med at grunnen til at omfanget av ulveskader pr. i dag er langt mindre enn for de andre rovviltartene, er at det er svært få beitedyr igjen på utmark innenfor gjeldende ulvesone. Dessuten at grenseulv som yngler på norsk side, må begrenses til ulvesonen, samtidig som denne sonen gjennom Hedmark må endres til å følge Glommavassdraget som en naturlig barriere i vest, for å verne beitedyr i grønn sone.

Det står ikke på pengene

Staten bruker store ressurser på å hente ut jervvalper fra hi og skyte jerv fra helikopter, skriver *Adresseavisen*. Hiuttak og helikopterjakt er ekstraordinære tiltak for å holde bestanden av jerv på det politisk bestemte nivået.

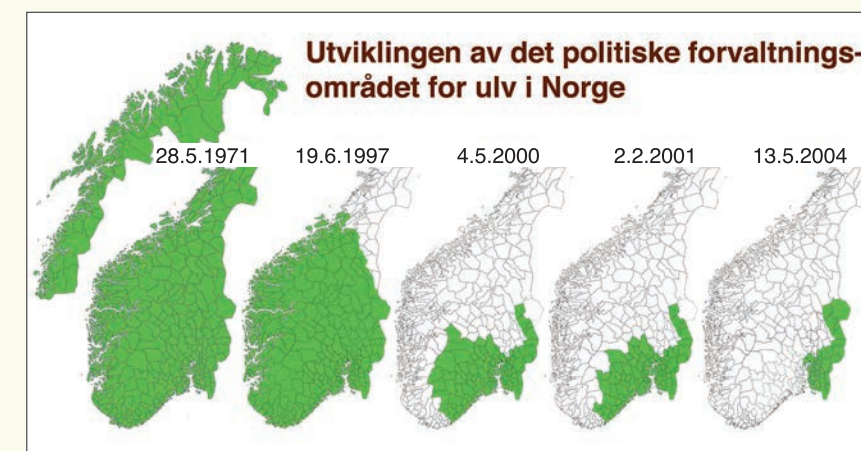
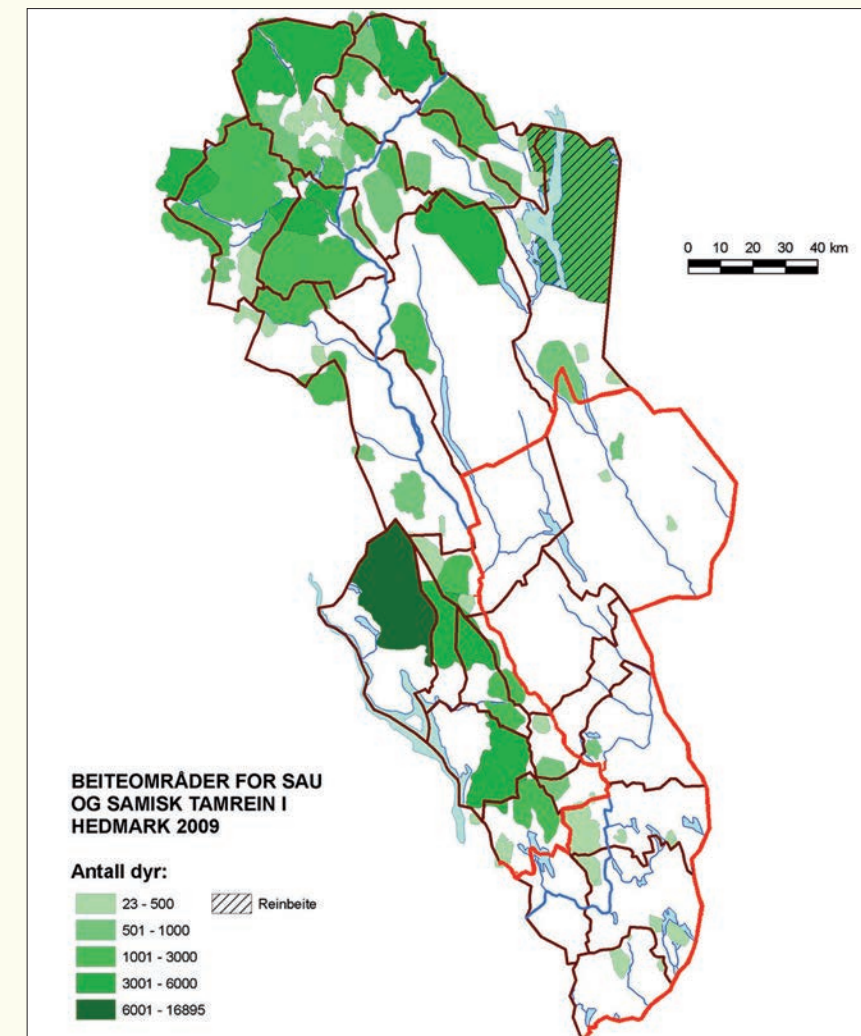
I alt har 52 jerv blitt tatt med slike ekstraordinære tiltak i år. Til sammenligning ble 48 jerv felt under den ordinære lisensfelling mellom 10. september og 15. februar. Ekstraordinære uttak har altså blitt mer vanlig enn ordinære.

Private jaktlag får timebetaling for å bli med på hiuttak, i tillegg kommer lønnsutgiftene til rovviltkontaktene i fylkene og leie av helikopter. Andre oppgaver rovviltkontaktene vanligvis gjør, må også prioriteres bort.

Konflikt i sauefrie områder

Fylkesmannen i Hedmark har laget et oversiktskart over mengde og lokalisering av sau i fylket (nedenfor). Det kommer klart fram hvor forsvinnende lite saueholdet er i store deler av fylket. Og innenfor Hedmarks del av forvaltningsområdet for ulv (rød strek) er sauen så godt som fraværende. Dette er oppsiktsvekkende med tanke på sauekonfliktens omfang i samband med ulv både utenfor og innenfor sonen, og for den saks skyld når bjørn kommer inn i disse områdene (bjørn felt i Grue kom-

mune 12. juni). Det er grunn til også å fremheve både Rendalen og Stor-Elvdal kommuner hvor det meste av arealet er uten sau, men likevel utenfor forvaltningsområdet for ulv – til tross for at ulv har etablert seg i sauefrie og elgrike områder her gang på gang. Det er for øvrig verdt å merke seg hvor smal ulvesonen er i Hedmark – kun ca. 2,5 mil på det trangeste. I den forbindelse presenterer vi nok en gang også kart over den historiske utrydninglinjen når det gjelder ulvens livsvilkår i Norge.

Ny bestandsmodell for bjørn

Det skandinaviske bjørneprosjektet har på oppdrag fra Direktoratet for naturforvaltning utarbeidet en modell for å beregne hvor mange kull med bjørnunger som fødes hvert år i Norge. Modellen anslår at det ble født fem-seks kull i 2009.

Resultatet av beregningene viser at det i fjor sannsynligvis ble født to kull i rovviltregion 8 (Troms og Finnmark), to i region 6 (Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag), og ett i region 5 (Hedmark). Modellen gjør en beregning av hvor mange kull det ble født på landsbasis i 2009. Modellen anslår at det ble født mellom to og ti bjørnekull, men at det mest sannsynlig ble født 5,73 kull.

Stortinget har fastsatt et bestandsmål på 15 årlige kull med bjørnunger (ynglinger) i Norge. Overvåkingen av bjørn er svært utfordrende, blant annet fordi bjørnen ligger i hi om vinteren og derfor ikke kan overvåkes ved å observere spor i snøen.

Derfor er bjørn i Norge siden 2005 kartlagt gjennom DNA-analyser av innsamlede ekskrementer og hår. Denne metoden kan imidlertid ikke gi svar på hvor mange kull med bjørnunger som er født det enkelte år. For å kunne si hvor stor dagens bestand er i forhold til målsettingen som Stortinget har satt, ga direktoratet bjørneprosjektet oppdraget med å utvikle en simuleringsmodell som kan bidra til å gi de nødvendige svarene.

Simuleringsmodellen er utviklet på bakgrunn av mange års forskning på bjørn i Sverige. Den bygger blant annet på kunnskap om kjønns- og aldersfordeling i bjørnebestandene i Sverige, hvor ofte binner føder og størrelsen på kullene, hvor gamle de er første gang de føder, størrelser på leveområder og på dødeligheten i bestandene. I disse parametrene er det gjort justeringer i forhold til ulikheter mellom Sverige og Norge. Resultatene av DNA-analyser av ekskrementer og hår fra bjørn i Norge legges inn i modellen. DNA-analysene gir tall på hvor mange ulike individer som er identifisert, og kjønn på individene. I 2009 ble det identifisert totalt 164 individer på norsk jord i løpet sesongen, og av disse var 49 hunnbjørner. Antall årlige kull med unger anslås basert på det antall hunnbjørner som er funnet gjennom DNA-analyser det enkelte år. Det betyr at anslaget vil bli for lavt dersom det er mange hunnbjørner som

ikke blir fanget opp gjennom DNA-analysene. Resultatene fra de analysene som er gjennomført i Norge siden 2005 tyder på at de fleste individer blir fanget opp, og beregningene blir mer presise for hvert år denne overvåkingen gjennomføres.

De fleste bjørnene i Norge lever i grenseområdene til våre naboland. Dette innebærer at mange bjørner som er identifisert i Norge har hjemmeområder på tvers av landegrensene. I modellen er det tatt høyde for dette, ved at det er justert for andelen av hunnbjørnernes hjemmeområder som ligger utenfor Norge. Uten denne justeringen gir modellen et statistisk anslag på 7,5 kull i 2009. I rapporten vises det til at justeringen er en viktig del av modellen, fordi den reduserer sannsynligheten for dobbelttelling av bjørn og ungekull mellom land.

Det nasjonale overvåkingsprogrammet for rovvilt gjør alt overvåkingsarbeid på bjørn i Norge. Kull med bjørnunger født det enkelte år blir også forsøkt funnet ved spor- og synsobservasjoner, men denne overvåkingsmetodikken har betydelige svakheter og usikkerheter.

I 2008 ble det identifisert ett kull født i Norge gjennom spor- og synsobservasjoner (i Finnmark). Anslaget på antall kull født i 2008 ved bruk av simuleringsmodellen er på 4 (4,29), og to av dem er anslått født innenfor region 8 (Troms og Finnmark). Materialet på spor- og synsobservasjoner av kull fra 2009 er foreløpig ikke klart, men skal sammenstilles og rapporteres av det nasjonale overvåkingsprogrammet i løpet av mai.

Direktoratet vurderer at simuleringsmodellen er bygget på et meget solid faglig grunnlag, og at modellen vil bli et faglig godt verktøy i arbeidet med å overvåke bjørnebestanden i tråd med Stortingets målsettinger. Modellens begrensninger blir diskutert i rapporten, og det anbefales måter å øke nøyaktigheten på beregningene i fremtiden. Ved å samle inn og analysere prøver av hår og ekskrementer over flere år, vil vi finne igjen de samme bjørnene på nytt. Det vil igjen øke presisjonen på å beregne antall hunnbjørner i områdene og sannsynlig alder på individene. Modellen vil også bli justert dersom det kommer fram ny kunnskap gjennom forskning som pågår på bjørn i Skandinavia. Direktoratet anser modellen for å være et viktig bidrag i den kunnskapsbaserte forvaltningen av bjørn i Norge. *Kilde: Direktoratet for naturforvaltning.*

Offentlig innsparring

Lite klarsyn hos politikere gir seg gjerne utslag i at populariteten vektlegges mer enn politikken. I forbindelse med Høyres landsmøte forsøkte Hedmark Høyre uten hell å vekke populistisk oppmerksomhet med en resolusjon om å legge ned Direktoratet for naturforvaltning (DN).

I min mangeårige befatning med norsk viltstell har jeg ikke unngått å merke slike tanker hos enkelte Sp-politikere – helt siden daværende Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfisk ble løst fra Landbruksdepartementet. Bakgrunnen for Høyres forslag hevdes å være frustrasjon over at DN har innført et nytt verktøy for å registrere den teknologiske innvirkning på naturen. Tenk det, du – Hedmark Høyre vil ikke vite av at man registrerer hvordan den tekniske utvikling påvirker vårt eget livsgrunnlag – og det i en tid da henimot en fjerdedel av artsmangfoldet i Norge blir karakterisert som truet. Best ikke å vite slikt!

Å spare offentlige utgifter har alltid vært ekte høyrepolitikk. Greit nok, men skal man spare i det offentlige byråkrati er det vel mer å hente ved å legge ned Landbruksdepartementet. Hvorfor en næringsgren som knapt nok er synlig i bruttonasjonalproduktet – og som bæres av offentlige støtteordninger – skal ha sitt eget departement når vi ellers har et næringsdepartement, er det flere som undres over. Kanskje Hedmark Høyre med større kløkt kunne stille spørsmål ved det.

Paul Granberg

Ulv og gaupe i sameksistens

Ulvestammen Sverige er tredoblet de siste ti årene, men det har ikke påvirket gaupene i samme område. Det er konklusjonen forskere ved Statens Lantbruksuniversitet (SLU) i Grimsö har kommet fram til i en nylig publisert studie innenfor det skandinaviske forskningsprogrammet SKANDULV. – Studien viser at ulv og gaupe kan leve i samme område, sier Camilla Wikenros ved Grimsö. Den store, dominerende arten behøver ikke innvirke negativt på den mindre artens utbredelse og overlevelse.

Et delresultat er at gaupe ikke unnviker områder med ulv, og overlevelsen hos gaupeunger var like høy innenfor som utenfor ulverevir. At konkurranse mellom disse artene mangler i Sverige forklares med at det fortsatt er godt med byttedyr i ulvens utbredelsesområde. – Og det hovedsaklige byttedyret i de fleste ulverevir er elg, mens gaupa er spesialist på rådyr, sier Wikenros. *Kilde: SKANDULV.*

Slagugla bærer sitt navn med rette

Tekst og foto: Paul Granberg

Mitt første møte med slagugla går tilbake til slutten av 1940-årene. På veg hjem fra skolen kom det ei stor ugle å satte seg på ei gren, kanskje 15 meter fra meg. Så tidlig i min karriere kjente jeg ikke til andre store ugler enn hubro og snøugle, og disse var det ikke snakk om. Synet av den store ugla med det gule nebbet brente seg så fast at da jeg lenge etter kom over beskrivelse og tegning av noe som het slagugle, var jeg ikke i tvil. I beskrivelsen var det nevnt at denne ugla kunne være svært aggressiv ved reiret.

Neste gang jeg fikk møte fuglen var midt på 1950-tallet. Som assistent for dr. Yngvar Hagen (daværende leder av Statens Viltundersøkelser), var jeg med og satte opp kasser i håp om at man på vitenskapelig grunnlag kunne fastslå at arten var hjemme-hørende i de store østerdalsskogene, – nærmere bestemt Åmot/Trysilområdet. Flere beretninger om møte med «store, sinte ugler» ga sterk indikasjon om at arten kunne ruge i disse områder. Forsøket lyktes, og klok av erfaring fra andre steder sendte Hagen meg først opp for å se hva reiret inneholdt. At ugla bærer sitt navn med rette fikk jeg snart erfare. Med ett slag som nesten fikk meg til å ramle i bakken, satt ugleklørne i sida mi så blodet sildret!

Først nå i sommer fikk jeg anledning til å fotografere denne store og noe mystiske «sinte» ugla. Denne var ikke mindre aggressiv, og vårt møte fant sted i de vidstrakte finnskogene.

(Se også forsidefoto)

Medlemmenes rovdyrbilde

Vi oppfordrer medlemmene til å presentere ett eller flere fotografier av en minnerik og dokumentert rovdyropplevelse. En kortfattet tekst må følge med for å gi leserne en bedre forståelse av fotomaterialet. Det kan være et fotografi av et rovdyr ute i naturen, et interessant rovdyrspor i f.eks. snø, sand eller bløt jord – eller en liten serie med bilder som viser en annen spesiell rovdyropplevelse. Rovpattedyr står i fokus i Foreningen Våre Rovdyrs

arbeid, men det kan like gjerne være fotografier av rovfugler, ugler eller seler. Fellesbetegnelsen for disse artene er rovdyr eller rovvilt. Med dagens digitale fotoverden har mulighetene blitt mange for de som er interessert i dyrelivet i vår natur og som har et våkent blikk for det som foregår ute i terrenget. Har du et spesielt rovdyrbilde du vil dele med foreningens medlemmer gjennom tidsskriftet, så send det sammen med en tekst til redaktøren.

Snøugleforskere møttes på prærien i Canada

Tekst og foto: Roar Solheim

Under den fjerde internasjonale uglekongress i Groningen i Nederland høsten 2007, ble det startet opp en egen arbeidsgruppe for forskere som har fokus på snøugle. Initiativet til å danne en slik gruppe ble tatt av den norske snøuglegruppa som består av Karl-Otto Jacobsen, Ingar Jostein Øien og artikkelforfatteren. Hensikten var å samle de få menneskene som arbeider med snøugle i verden, slik at vi raskere kunne oppdatere hverandre om hva som gjøres av forskning på denne arten, og få informasjon om hvilke resultater som til en hver tid foreligger. Mer informasjon om det norske snøugleprosjektet ligger på nettsiden www.birdlife.no/prosjekter/snougle.php.

Vi frykter at snøuglas totale bestandstall i Arktis er langt lavere enn de offisielle anslagene på omkring 290.000 individer

(Rich m. fl. 2004), og ett av våre hovedmål er å fremskaffe bedre bestandsdata for denne arten globalt. Vi ønsket også et forum som kunne diskutere hvilke strategier og prioriteringer som burde gjøres i snøuglearbeidet framover. Snøuglegruppas viktigste arbeidsverktøy i oppstarten har vært bruk av internett og kommunikasjon via e-post. Siden det foreløpig ikke har vært mulig å skaffe midler til drift av denne gruppa, har fokus de to første årene vært rettet mot slik informasjonsutveksling.

Fra norsk side ønsket vi at gruppa skulle kunne samles for et eget møte. Høsten 2009 møtte Karl-Otto Jacobsen et par av de kanadiske snøugleforskerne under en rovfuglkonferanse i Skottland. Muligheten for et møte i løpet av vinteren ble da diskutert, og Gary Bartolotti ved Universitetet i Saskatchewan var villig til å huse deltagerne for et slikt møte vårvinteren 2010. Møtet ble berammet til dagene 16.–20. februar 2010, og ble holdt på universitetets biologiske avdeling. Fra norsk hold

hadde vi fått midler fra Direktoratet for naturforvaltning for å starte opp et norsk-russisk samarbeid om snøugleforskning. Vi hadde derfor mulighet til å dekke reise og opphold for to russiske snøugleforskere. Irina Menyushina og Aleksander Sokolov ble invitert til møtet, og begge hadde muligheter til å delta. Irina har arbeidet med snøugle i nesten to tiår på Wrangeløya, mens Aleksander er leder for et russisk forskningsinstitutt på Yamal-halvøya. Dette er et område som våre norskmerkede snøugler har trukket gjennom, og derfor egnet for et mulig samarbeid om fangst og telemetristudier av snøugler.

Karl-Otto Jacobsen og jeg ønsket å utnytte denne reisen maksimalt, og la inn noen dager ekstra til et besøk i Boston før selve snøuglegruppa skulle møtes. Vi ville gjerne besøke Norman Smith og se hans snøuglestudieområde omkring Boston. Den 13. februar møttes vi på Gardermoen flyplass, og reiste med Island Air til Boston. En mellomlanding i Reykjavik brakte nytt

land som besøkssted, men kun for en kort tids opphold på flyplassen. Sent på kvelden ankom vi Boston, og tok en taxi til Blue Hills Trailside Museum (http://www.massaudubon.org/Nature_Connection/Sanctuaries/Blue_Hills/index.php), hvor Norman er leder. Vi ble innkvartert på

museets eget kurs- og leirsted, midt inne i de skogklede åsene som er en del av friluftsmuseets område rundt Boston by.

De to neste dagene tilbrakte vi sammen med museets vaktmester og altnuligmann, «caretaker» Michael (Mike) McWade.

Denne snøugle hunnen skapte hodebry for snøugleforskerne på grunn av den midtre stjertfjæra: den var hvit på den ene siden og tverrstreket på den andre. Her flyr den av sted etter å ha blitt merket og sluppet.

Han er både ornitolog og museumsbilder, og guidet oss velvillig i og rundt Boston. For oss «ferskinger» på det amerikanske kontinent var alt av fugl spennende. Et par hjelmfiskender, bøffelender samt svært tamme ringgjess var derfor store opplevelser for oss. Når vi kunne føye rødkardinal og blåskrike til observasjonene, var vi derfor allerede svært tilfreds. På kvelden den 14. februar møtte vi Norman igjen, som ble med oss til hovedflyplassen i Boston; Logan Airport. På og rundt flyplassen samles det nemlig hver vinter et varierende antall snøugler. Helt opp mot et trettitalls fugler er registrert samtidig i dette området. I arbeidet med å hindre kollisjoner mellom fly og fugler har derfor Norman og hans stab gjennom flere år satt satellittsendere på overvintrende snøugler. Noen av resultatene fra dette arbeidet er omtalt på nettsiden http://www.massaudubon.org/Birds_and_Birding/snowyowl/. Opp gjennom årene har Norman fanget og ringmerket nesten 400 snøugler i dette området (!), og vi ønsket å få et inntrykk av omgivelsene hvor disse fuglene holdt til. Med teleskop klarte vi denne dagen å se en snøugle på en haug inne på flyplassområdet. Fuglen satt rolig og speidet etter byttedyr, og tok ikke den ringeste notis av store jettfly som landet eller tok av like ved den.

Etter besøket på flyplassen kjørte vi en times tur nord for Boston, til et saltsump-område nær kysten. Også her fant vi en snøugle i kveldingen. Fuglen var på aktiv jakt, men vi så ikke at den fikk tak i noen byttedyr. Helt i skumringen demonstrerte Norman sin fangstmetodikk mens ugla satt på isen på et lite vann. Både i USA og i Canada får ugleforskere tillatelse til å bruke fugl som levende åte, og Norman brukte enten byduer eller stør. Lokkefuglen ble plassert med en lærsele rundt kroppen, og festet med et snøre til en tung metallklump slik at fuglen kunne fly opp, men ikke komme vekk. Denne lokkefuglen ble så plassert i senter av en slagfelle med netting. Fella kunne utløses med fjernstyring dersom ugla slo ned på lokkefuglen. Vi var både overrasket og litt sjokkerte over at denne metoden var tillatt brukt, for slik bruk av levende åte er forbudt både i Norge og mange andre europeiske land. Snøugla ble sittende på isen og kikket mot dua helt til det ble for mørkt til at vi kunne

Ung snøugle hann på jakt i saltsump-område nord for Boston.

fortsette fangstforsøket, og dua ble lempet inn i bilen igjen. På vei tilbake til Boston fikk vi en sniff av hvordan det lukter når et stinkdyr har blitt påkjørt! Råtten smørsyre er en mild karakteristikk (!). Mot midnatt ble vi med Mike i skogområdene i Blue Hills for å lokke på ugler. Det var artene amerikahubro, høvdingugle og lundugle. Mike spilte flere av ugleydene på samme sted, og spesielt lot det til at lyd fra lundugle og amerikahubro kunne utløse sangreaksjon fra den andre arten. Dette fikk vi også oppleve, da en amerikahubro svarte oss og landet i toppen av et tre rett over hodene våre. Noen titalls meter unna ropte en lundugle, og det så ikke ut som at den lille uglearten var engstelig for å tilkjenne sitt nærvær mens amerikahubroen også ropte. Høvdingugla fikk vi imidlertid ingen svar fra.

Den 15. februar reiste vi til et elveområde, og fikk sett våre første hvithodehavørmer. Dette var ungfugler på litt avstand, og

vi håpet at vi senere kunne få sett disse majestetiske fuglene på bedre hold. Natt til den 16. februar falt det snø over Boston, og vi reiste inn til byen for å besøke New England Aquarium. Her arbeider flere forskere med studier av den sterkt truede bestanden av nordkaper. Karl-Otto hadde gleden av å observere en av disse hvalene utenfor Nord-Norge for en del år siden, og på bakgrunn av det omfattende fotoarkivet av individuelle nordkaper som forskerne har bygget opp, kunne de identifisere denne hvalen ut i fra Karl-Ottos fotografier. Han hadde derfor ekstra grunn til å besøke forskerne han tidligere bare hadde hatt e-post kontakt med. Vi ble begge godt mottatt, og fikk et innblikk i hvalforskning og informasjonsarbeid. Selve akvariet var også en stor opplevelse, men på grunn av stor publikumstilstrømming måtte vi nøye oss med en overfladisk betraktning av de levende fiskene, pingvinene og andre sjødyr.

Snøuglehunn speider etter byttedyr fra en strømmast.

På ettermiddagen den 16. februar skulle vi etter planen fly videre til Saskatoon i Canada, men det dårlige været lagde store forsinkelser for flytrafikken. Vi endte derfor opp i Minneapolis, hvor vi måtte overnatte til dagen etter. Først ut på ettermiddagen den 17. februar ankom vi Saskatoon og kunne reise inn til universitetet for å treffe de andre. Heldigvis var ikke vi de eneste som hadde blitt forsinket på grunn av snøværet, så de som allerede hadde kommet, hadde utsatt den formelle delen av møtet inntil vi kom. Dermed gikk vi ikke glipp av viktige deler av informasjonsutvekslingen. Kort etter vår ankomst kom også Ingar Jostein Øien, samt en del andre forsinkede deltagere. Vi kunne dermed starte med innledende diskusjoner på kvelden.

Torsdag 18. februar var avsatt til leting etter snøugler i felt. Vi fordelte oss i flere biler, og turen gikk i sørvestlig retning fra Saskatoon. Allerede da vi ankom med flyet så vi at Saskatoon var omgitt hovedsakelig av flatt kulturlandskap, og det fikk vi virkelig erfare nå. Enorme jorder av gammelt prærielandskap lå dekket av snø. Rundt spredte farmer sto som regel en klynge med trær, eller et lite skogholt. De mest markante sittestrukturene som snøuglene kunne benytte seg av, var derfor elektrisitetspålene som strakte seg over det åpne landskapet, og der satt de sannelig! I løpet av dagen observerte vi minst 13 forskjellige snøugler! Canadiere Dan Zazelenchuk og amerikaneren Tom McDonald hadde med seg fangstutstyr, og dermed var det duket for fangstforsøk på snøuglene. Også disse to benyttet duer som lokkefugler, sammen med slagfelle. På et par hundre meters avstand fra ugla ble due og felle satt opp. Alle gikk tilbake til bilene, og vi rygget unna på behørig avstand. Den første ugla lot seg ikke bære mange ganger. I kjøp flukt styrte den rett mot dua, men til vår overraskelse landet den ikke på byttet. Den forsøkte å gripe dua i flukten, og dette resulterte i et sammenstøt så duefjærene føyk. Det samme gjentok seg 2-3 ganger, og vi mistenkte at denne ugla kanskje kunne ha erfaring fra tidligere fangst. Ved fjerde forsøk skjedde noe helt uventet: ugla klarte å rive løs dua, slik at denne tok til vingene og for av sted over åkerlandskapet. Snøugla hadde i mellomtiden landet midt ute på et jorde, der den satt og betraktet den frislupne dua. Så skjedde noe enda mer uventet. Til alles overraskelse

Blue Hills Trailside Museums vaktmester og altnuligmann Michael (Mike) McWade foran et av sine uglemalerier. Han er både ornitolog og museumsmaler og guidet oss velvillig i og rundt Boston.

– Våre Rovdyr 2/2010 –

En nesten helvit snøuglehann ble forsøkt fanget, men den reagerte ikke på lokkedua.

tok ugla til vingene og forfulgte dua! Den fløy mot dua fra undersiden, vrenget seg så opp mot dua fra undersiden og grep den i flukten! Deretter landet den på jorden igjen og tok fatt på et velfortjent måltid. Til tross for at duas frie flukt ble særdeles kortvarig, så ble dette en utrolig demonstrasjon av hvor dyktige fluktjegere snøuglene faktisk er! Dette er nemlig kunnskap som mer og mer trer fram fra de undersøkelsene som pågår. Snøuglene ser ut til å være langt mer aktive fuglejegere i vinterhalvåret enn vi tidligere har vært klar over.

I løpet av dagen gjorde vi fangstforsøk på fire snøugler, og av disse klarte vi å fange to hunnfugler. De ble ringmerket, målt, veid og fotografert. Totalt er det fanget og merket omkring 375 snøugler omkring Saskatoon, og disse to ble et godt tilskudd på lista. Samlet observerte vi omkring 15 forskjellige individer denne dagen. Foruten snøuglene så vi spredte flokker med snøspurv og fjellerker, og langt ute på et jorde fikk vi også se to præriulver som krysset snøflaten.

Fredag 19. februar var helt viet utveksling av informasjon og erfaringer, og dagen ble tilbrakt på universitetet. Her fikk vi oppsummering av snøugleforskning på Herscheløya utenfor Yukon, på Bylotøya nordvest for Baffin Island, på Nordøst-Grønland, i Norge og på Wrangeløya. Dessverre var Denver Holt fra Montana forhindret fra å delta på dette møtet, så vi fikk ikke vite status fra hans arbeid i Barrow på Nordvestsiden av Alaska.

På lørdag formiddag reiste noen av deltagerne nordover i retning av Prince Albert nasjonalpark nord for Saskatoon, på leting etter lappugler og haukugler. Noen deltagere ønsket seg en handlerunde i Saskatoon, mens andre startet arbeidet med å sette sammen et policydokument for snøuglegruppas videre arbeid. Dette dokumentet ble siden gjennomgått, drøftet og endret til et ferdig sluttprodukt i løpet av lørdag ettermiddag. Etter at dette arbeidet var avsluttet, var vi formelt ferdige med den planlagte delen av arbeidsmøtet. Alle var godt fornøyde med resultatet, og i særdeleshet var alle tilfredse med måten Gary Bartolotti og hans medhjelpere hadde organisert og arrangert denne fagsamlingen.

Leder for Blue Hills Trailside Museum, Norman Smith.

– Våre Rovdyr 2/2010 –

Mens en del av deltagerne måtte returnere på søndag, hadde vi fra Norge avsatt ytterligere et par dager for feltstudier omkring Saskatoon. På søndag ankom også Marten Stoffel etter en familiær sydenferie. Marten traff vi første gang under uglekonferansen i Groningen, så dette ble et kjærkomment gjensyn. Han hadde sagt seg villig til å guide oss omkring Saskatoon et par dager. Søndag satte vi kursen sørover fra byen og kom til områdene omkring Diefenbakersjøen, en oppdemmet del av Saskatchewan-elva. Før vi nådde sjøen, fant vi en flott, nesten hvit snøuglehann som speidet på toppen av en stolpe. Due og slagfelle ble plassert ut, men ugla lot seg ikke lokke ned

på bakken. Nok en snøugle ble funnet, og denne viste tydelig interesse for dua ved slagnettet. Snøugla kikket seg imidlertid nervøst omkring, og det var tydelig at den hadde oppmerksomheten også rettet mot noe annet enn dua på bakken. Snart ble vi klar over hva som stresset snøugla. På flere kilometers hold kom en hvithodehavørn glidende. Det ble tydeligvis for mye for snøugla, som tok til vingene og forsvant. Marten kunne da fortelle at snøuglene var veldig skeptiske når hvithodehavørnene var i lufta, og de kunne gjerne stikke langt vekk selv om ørnene var flere kilometer unna dem. Dette var en interessant erfaring for oss, siden vi selv observerte konfrontasjoner

Snøugleforskerne med en av snøuglene som ble fanget og merket den 18. februar.

mellom snøugler og våre hjemlige havørner på hekkeplass i Finnmark sommeren 2007.

Ved en forlatt farm fikk vi øye på en voksen, utfarget hvithodehavørn som satt oppe i et tørrtre. Noen skjærer omkring den kunne tyde på at de alle holdt øye med et kadaver eller slakteavfall utenfor gården. Etter en stund lettet havørna, og satte kursen rett mot oss. Vi fikk dermed tatt den majestetiske fuglen i øyesyn på kloss hold, og samtidig sikret noen bilder av fuglen. Dette var akkurat det vi hadde ønsket oss å se, foruten snøuglene. Midt på dagen hørtes plutselig gneldring som fra en hundegård bortenfor et skogholt. Marten kunne fortelle at det var prærieulver som hylte. Hvis han ikke hadde visst dette, ville jeg ha gjettet på at lyden kom fra en gjeng huskier i en hundegård!

Fangstforsøk med lokkemat og hov var til liten nytte overfor denne haukugla.

Reven lå utenfor en hiåpning, og snart smatt den ned i undergrunnen.

Skogholtene rundt hus og farmer er et kapittel for seg. I nesten hvert slikt holdt holder det til et par amerikahubroer. Dette visste Marten, og vi fikk flere ganger sett at det stemte. Marten gikk inn med en lokkemus i snøre bak seg på snøen, og minst to ganger støkket vi ut amerikahubroer slik at vi fikk sett dem. Den ene gangen fløy fuglen raskt over et jorde langs kanten av vegetasjonen, og jeg fikk et inntrykk av hvor rask denne fuglen faktisk kan være på vingene. Dette ga grunnlag for en del nye tanker om jaktadferd både hos snøugle og vår hjemlige hubroart. Også hvithodehavørnene så vi mer til, og ved et par anledninger fikk vi på nytt voksne fugler i flukt rett over oss. Ved Diefenbakersjøen kikket vi etter spisshaler, men fant i stedet hvithalehjort og en liten kaninart. Flere steder skremte vi opp raphøns. Dette er vår europeiske raphøne, som er satt ut i prærielandskapet. Disse fuglene er ypperlig byttedyrstørrelse både for amerikahubro og snøugle.

Karl-Otto Jacobsen får en sniff av hvordan en død hetteskunk lukter...

På flere kilometers hold kom en hvithodehavørn glidende. Det ble tydeligvis for mye for snøugla som tok til vingene og forsvant. Snøugler er veldig skeptiske mot hvithodehavørn og kan dra langt vekk selv om ørnene er flere kilometer unna. En interessant erfaring for oss, siden vi selv observerte konfrontasjoner mellom snøugler og våre hjemlige havørner på hekkeplass i Finnmark sommeren 2007.

Mot ettermiddagen fikk vi øye på en rødvrev som lå sovende ute på et jorde. Vi stoppet og kikket på den, og fikk raskt se at den ikke var så ubeskyttet som det så ut til ved første øyekast. Reven lå utenfor en hiåpning, og snart smatt den ned i undergrunnen, vekk fra våre nysgjerrige blikk. Plutselig fikk vi se en prærieulv som lusket ved siden av veien. Vi stoppet for å få noen bilder av den, men det skeptiske dyret ville ikke ha noe av slik nærgåendehet. Den satte av sted i galopp i den dype løssnøen,

og snart forsvant den inn i krattskogen. I skumringen fikk vi øye på en amerikahubro som satt oppe i et løvtre og speidet etter byttedyr, og dette ble slutt punktet på dagens feltrunde.

Mandag 22. februar satte vi kursen nordover. Nå gikk turen mot mer skogkledte områder nord for prærielandskapet. Vi kjørte i retning av Prins Albert nasjonalpark, omkring 20 mil nord for Saskatoon. På veien kjørte vi innom en lokal fugle-

kjenner som hadde mange fugler på sin fôrplass. Den store overraskelsen her var en flokk konglebit som opptrådte nesten som gulspurver eller grønnfinker hjemme. Det tok ikke lang tid før de fargerike og vakre fuglene ankom fôrplassen, og vi kunne stå på få meters avstand og fotografere dem. Noen lokale meiser, spetter og spettmeiser dukket også opp.

Noe lenger nord oppdaget vi omsider en haukugle i toppen av et grantre. Her

En skeptisk prærieulv ville ikke ha noe av vår nærgåendehet, så den satte av sted i galopp i den dype løssnøen.

Flere steder skremte vi opp raphøns – en ypperlig byttedyrstørrelse for snøugle. Det dreier seg om den europeiske raphønen som er satt ut i prærielandskapet.

«Vi som driver med fornuftige ting»

Av Jan Mjøland

Stadig vekk dukker det opp påstander i media om at tullete miljøvernere og andre «byfolk» bør tie stille og heller høre på «vi som driver med fornuftige ting». Ikke minst gjelder dette etter påståtte rovdyrtap på sau som alltid har kun en løsning – skyt rovdyret. Men er det så samfunnsnyttig og fornuftig det sauenæringen driver med?

Som medlemmer av FVR så representerer vi vel kjernen av «tullingene», mens sauebøndene er kjernen av «de samfunnsnyttige». Innen landbruksnæringen er man også svært fornøyd med sin egen fortrefelighet. Landbrukets utredningskontor foretok en spørreundersøkelse blant ungdom som skulle overta en gård. På påstanden «som bonde gjør man et samfunnsnyttig arbeid» svarte hele 96 % ja (2 % vet ikke og 2 % nei).

Hvis man glemmer norsk landbrukspolitikk, Bondelaget, Senterpartiet og alle andre parter i denne saken, og kun konsentrerer seg om hvilke samfunnsmessige behov som blir dekket av sauenæringen – så vil nok de fleste fremheve følgende punkter:

- Matproduksjon
- Distriktspolitikk
- Kulturlandskap

Nå er det slik at sauenæringen slett ikke er eneste løsning på noen av disse behovene. La oss ta punkt for punkt og se på fakta og statistikk.

Kulturlandskap

Ville det ikke vært smart å betale noen for å beite den del av landet hvor man ønsker å opprettholde et kulturlandskap? I stedet for å putte pengene inn i en næring og håpe at resultatet blir det samme? Da kunne vi få beitet områder som kan være viktige for f.eks. turistnæringen, samtidig som vi unngikk beite i sårbare høyfjellsområder. Rovdyrproblematikken ville nesten forsvinne da beitet ville bli nærmere befolkningstette områder, samtidig som det ville bli et ønske om å bruke beitedyr som ikke så lett blir offer for rovdyr.

Næringen hevder stadig vekk at uten beiting vil turistene sky landet. Men spør

man turistene som kommer, så ønsker flere å oppleve urørt natur enn kulturlandskap. Med denne vrien ville man oppnå begge deler. Og det ville være en langt billigere løsning.

Distriktspolitikk

Det er ca. 15.000 gårdbruk i Norge som har sau. De aller fleste driver med dette fordi de bor på et småbruk og vil gjerne ha litt liv rundt gården – en hobby som vi andre kaller det. Hvor mange har det som hovednæring – jeg vet ikke – 4.000 er trolig et brukbart anslag.

Hvis man leker litt med tall og antar at i områder hvor det drives med sau så bor 1/5 av Norges befolkning. Det kan høres mye ut, men mye av sauedriften ligger faktisk i befolkningstette områder som f.eks. Jæren/Stavangerområdet.

Om lag halvparten av befolkningen er yrkesaktive – noe som tilsier at sauenæringen utgjør 0,8 % av sysselsettingen i distriktene. Til sammenligning utgjør detaljhandel 8 %, helse og sosialtjenester 20 % osv. Kort sagt er sauenæringen en helt marginal faktor rent distriktspolitisk.

Matproduksjon

Matproduksjon er selve hensikten med næringen. La oss se på hvilke samfunnsmessige oppgaver matproduksjonen skal løse.

Jo, i Norge spiser vi ca. 27.000 tonn med sau pr. år. Gjennomsnittlig slaktevekt på en sau er 18,5 kg. Det betyr at vi totalt spiser mer enn 1,4 millioner sauer pr. år.

Hvordan kan vi så skaffe dette? Selvsagt kan vi kjøpe det på lik linje med at vi kjøper andre varer som klær, biler og sko. Vi kan også være hyggelige og kjøpe det fra fattige bønder som sårt trenger mulighet for å få solgt overskuddet de produserer. På den måten vil de kunne bygge opp et buffer mot dårlige tider.

Eller vi kan gjøre det selv.

En frossen sauskrokk kjøpt fra New Zealand koster i underkant av kr. 344. Hvis vi sier at den vil koste 400 kroner levert i

Norge med alle omkostninger og frakt – så har vi et brukbart utgangspunkt.

Dette betyr at verdien av en norsk sau er kr. 400 når den er ferdig slaktet.

Hva er så verdien av en norsk sau som breker fornøyd oppe på Hardangervidda?

Ferdig slaktet	kr. 400
– innsamling på fjellet om høsten	?
– innhegninger og transport fra fjellet til fjøs	?
– gjerne litt føring før den blir sendt til slakt	?
– andel av utgifter til fjøs, strøm, vedlikehold	?
– transport til slakteri	?
– klipping, avlivning, flåing, fjerning av slakteavfall, modning, nedfrysning, veterinærkontroll	?

Personlig er jeg overbevist om at selv om man leverer sauen gratis til slakt, så vil det ikke være lønnsomt å slakte den i et høykostland som vårt – rent økonomisk sett.

I tillegg til dette kommer samfunnets utgifter for å holde denne såkalte næringen i drift. Eidsvoll kommune har noen av tilskuddssatsene publisert på nettet, og det er lite lystelig lesing.

Tilskudd pr. sau over 1 år er fra kr. 734 til kr. 930 pr. sau. I tillegg kommer utmarksbeitetilskudd, beitetilskudd, areal- og kulturlandskapstilskudd, ekstra for økologisk drift, avsløsertilskudd osv.

Bare den direkte årlige støtten pr. sau er dobbelt så høy som verdien av sauen ferdig slaktet.

Og enda har jeg ikke nevnt klimautslipp, dyretragedier, trafikkulykker, skrapesyke, erstatninger for rovdyrtap, dårlig rykte i utlandet pga rovdyrpolitikken, overbeiting som utrydder fjellrev og snøugle...

Så kjære alle dere som har lest dette: Skulle dere noen gang få lyst til å starte med sau, så vær så snill å ikke gjør det. Gå heller til sosialkontoret – det er en langt mer fornuftig ting å gjøre.

Kilder:
Agricultural, Food, and Resorce Economics. Michigan State University.
«Kjøttbransjen» 11–2007. Statistisk Sentralbyrå.

International Snowy Owl Working Group Policy Document, February 2010

International Snowy Owl Working Group, Second meeting, Saskatoon February 17.-20.2010. Resolution Document.

The International Snowy Owl Working Group was initiated in 2007 during the 4th World Owl Conference in Groningen, Holland. The group was established to collect and share information on Snowy Owl biology, and to initiate ideas for studies to better understand the ecology, movement patterns, habitat needs, population size and conservation issues. The group met for the second time in Saskatoon, Saskatchewan, Canada. The meeting was hosted by Prof. Gary Bortolotti at the University of Saskatchewan. Two days were allocated for indoor presentations and discussions, while one day was spent observing and trapping Snowy Owls out in the field. The meeting was held in a friendly atmosphere, to the satisfaction of all participants.

We have exchanged updated information on ongoing studies, results and latest news and plans, and established a common working database and internet-based information sharing system. We have also discussed the need for future studies and priorities.

Several satellite tracking projects during the last few years have revealed new and important information on the biology of Snowy Owls. These projects have shown that some Snowy Owls winter in the high Arctic, and that some birds return to the same wintering areas in subsequent years. Snowy Owls wintering in the high Arctic hunt both inland and out on sea ice. The hunting for seabirds from drift and pack ice is new knowledge. During winter Snowy Owls are highly agile hunters which take a wide variety of prey animals, from small mammals to large seabirds. During winter they subsist on birds to a larger extent than hitherto revealed by the literature. Snowy Owls seem to constitute one panmictic population, as indicated by DNA studies. However, further studies of the genetics should be carried out with improved techniques. At least a few body feathers should be secured from all captured individuals.

Snowy Owls have a mixed strategy for winter movements. At present we do not know which birds migrate southwards to prairie and steppe zones, and which individuals stay in the Arctic. Satellite tracking of owls wintering around Boston shows that these birds do fly north to traditional breeding grounds in the Canadian Arctic in spring. Recapture of formerly marked birds also reveals that they may return to the south in subsequent winters. Snowy Owls are not limited by national borders or even by oceans, and they cross continents and vast distances over sea water. Snowy Owls in the Alaska and the western part of Arctic Canada probably regularly fly to eastern parts of the Russian Arctic, crossing the Bering Strait. Long-term monitoring and studies in Barrow and on Wrangel Island imply that some birds fly between these locations. Snowy Owls in northern Scandinavia fly as far east as Taymyr in Russia, and back again.

Snowy Owls often seem to breed in loose aggregations. Some areas are known to be traditional breeding grounds for these birds, while vast distances of Arctic tundra probably never hold breeding Snowy Owls. Former attempts to estimate the total world population may thus have greatly overrated the potential for Snowy Owl breeding grounds and breeding numbers. At present there is sound reason to suspect that the world population of Snowy Owls is far less than formerly believed. The International Snowy Owl Working Group especially emphasises the need for better data on potential breeding grounds and surveys from the central part of the Canadian Arctic, from Banks Island to Baffin Island, and onwards to Greenland, and further from the Russian Arctic between Yamal and Chukotka.

Sexing and aging Snowy Owls in the field is not as straight forward as implied in field guides and the literature. Even we who work closely with these birds find it difficult to categorise some of the individuals. The International Snowy Owl Working Group proposes that more effort should be put into mapping the tail and flight feather moulting patterns, and development of body plumage and colouration for birds of known age, preferentially owls which can be individually recognized since the nestling stage or before their first moult of large feathers (1C-2C Spring).

The Snowy Owl studies should be continued and intensified, for both conservation and scientific investigation. In the context of conservation, the International Snowy Owl Working Group stresses the need to continue and expand the efforts to map the movements of Snowy Owls by the use of satellite transmitters.

Some teams have access to funding and satellite transmitters, but no owls (!), while other groups have yearly contact with substantial numbers of Snowy Owls, but lack funding and/or transmitters. At present there are research teams operating in the following areas, or planning to work in these areas:

	Birds with transmitters	Future transmitters	Status
Alberta, Canada			Long term captures (400)
Amderma, Russia			? 2011 onwards (Norwegian/Russian)
Barrow, USA	6	-	Long term monitoring, since 1992, satellite tracking 1999-2001 (?)
Boston, USA	18	2	Long term captures (380), monitoring
Bylot Island, Canada	12	10?	Since 1993, satellite tracking since 2007
Fennoscandia (Norway)	3	12	Long term monitoring, (satellite tracking since 2007)
Greenland	1	5	Long term monitoring, since 1988
Herschel Island, Canada	4	6	2007, Satellite tracking since 2008
Minnesota, USA			Long term captures (400), monitoring
New York, USA			Long term captures (480), monitoring
Saskatchewan, Canada			Long term captures (375), monitoring
Toronto, Canada			?
Yamal, Russia			? 2011 onwards (Norwegian/Russian)
Wrangel, Russia			Long term monitoring, since 1990

The International Snowy Owl Working Group stresses the need of putting transmitters on Snowy Owls in NE Greenland, Yamal, Taymyr, and on birds at regular wintering sites in the USA and Canada, with Lake Superior and Saskatchewan at present being the ideal sites. Priority should be given to birds at least in their second year, which have a lower mortality rate than first year birds.

The results from the satellite tracking projects so far indicate that if 10-20 birds could be equipped with transmitters within each region and within as few years as possible, this will create a good indication of the variation in direction and distance travelled by Snowy Owls. Results from the proposed satellite studies would probably provide a good basis for estimating potential breeding grounds and population sizes, and reveal environmental and human-related hazards along the migration routes.

The International Snowy Owl Working Group also stresses the value of capture and census work carried out in the southern wintering areas of Snowy Owls on the American continent. Census results should be coordinated and summarized for further analyses. Effort should also be put into getting a better picture of where Snowy Owls may winter in southern parts of Eurasia.

We need a better understanding of the habitat requirements of Snowy Owls on the managed Prairie landscape of North America, and how this may subsequently impact fitness and/or survival of wintering Snowy Owls, particularly of 1st year birds.

The ongoing Snowy Owl studies also show that climate change already has a marked impact on the onset of spring and snowmelt in the species' breeding areas, possibly also changing the dynamics and availability of the Snowy Owl's main prey species. As a circumpolar nomadic owl, the future of this iconic bird of the high Arctic is no single nation's responsibility. Future research and conservation efforts should thus be based on international co-funding and cooperation. The International Snowy Owl Working Group is working towards integrating available information of the biology of Snowy Owls into an Action Plan which could be used for conservation of the species and in environmental policy guidelines.

International Snowy Owl Working Group. Meeting participants Saskatoon 20.2.2010:
Mike Blom, Gary Bortolotti, Frank Doyle, Olivier Gilg, Tom McDonald, Karl-Otto Jacobsen, Irina Menyushina, Eugene Potapov, Benoit Sittler, Norman Smith, Alexander Sokolov, Roar Solheim, Jean-Francois Therrien, Dan Zazelenchuck, Vin Zollo, Ingar Jostein Øien.

satt den og speidet ut over en snødekt gresseng. Marten tok med lokkemus og en hov, for å forsøke å fange haukugla. Men fuglen var ikke interessert i å ta den kunstige musa. Kanskje hadde den vært med på dette «tullete» tidligere, eller så var den kanskje ikke sulten.

Vi fant ingen lappugler denne dagen, til tross for at de andre deltagerne som besøkte området to dager tidligere hadde truffet på et par stykker. Vi fikk imidlertid sett to andre haukugler, samt minst to amerikahubroer på veien sørover igjen mot Saskatoon.

Tidlig tirsdag 23. februar startet vi flyreisen tilbake til Norge. Det ble en langdryg affære, med mange mellom-landinger og småstopp. Først etter rundt 30 timers reise var vi tilbake på Gardermoen, hvor vi tok farvel for denne gang.

Før vi forlot Canada, luftet Marten og Dan muligheten for om de kunne bli med som en del av vårt norske snøugle-prosjekt. Dette fordi det er lettere å operere med satellitletemetri under et større, etablert prosjekt enn som et lite, separat arbeid. Vi syntes dette virket interessant, og ble enige om at vi skulle drøfte dette når vi kom hjem, og at canadierne også måtte avklare hvilke tillatelser som trengtes for at de kunne sette satellit-sendere på snøuglene de fanget.

Etter å ha vurdert og drøftet mulighetene for et slikt samarbeid, besluttet vi i Norge å låne ut to sendere fra vårt prosjekt til canadierne. De fikk på sin side klart at de hadde tillatelse til å merke uglene, og dermed ble to sendere sendt over til Canada. Kort etter at senderne ankom klarte Dan å fange den første aktuelle snøugla. Den 16. mars fikk en nesten hvit hann påmontert satellittsender. Deretter så det ut til at det var slutt med snøuglene opptreden omkring Saskatoon, inntil 1. april. Da klarte Dan å fange nok en snøugle, også dette en hannfugl, som fikk påmontert sender nummer to. Dermed kom begge senderne i bruk før uglene forlot sine vinterområder rundt Saskatoon. Resultatene fra disse uglenes bevegelser vil bli publisert ved en senere anledning, når vi får samlet tilstrekkelig med opplysninger om hvordan de flytter.

Litteratur

Rich, T. D., C. J. Beardmore, H. Berlanga, P. J. Blancher, M. S. W. Bradstreet, G. S. Butcher, D. W. Demarest, E. H. Dunn, W. C. Hunter, E. E. Inigo-Elias, J. A. Kennedy, A. M. Martell, A. O. Panjabi, D. N. Pashley, K. V. Rosenberg, C. M. Rustay, J. S. Wendt & T. C. Will 2004. Partners in flight. North American Landbird Conservation Plan. Cornell Lab. of Ornithology. Ithaca, NY.

Politikk og forskning på årets vargsymposium

Av Lisbet Baklid

Ulv ble viet mye plass på årets vargsymposium i Sverige. Riksdagen har gjort viktige vedtak, og flere gjenstår.

Ulv nasjonalt og lokalt

Første foredrag på vargsymposiet var av Heidi Sørensen, Miljøverndepartementet, som orienterte om Norges syn.

– Ulvlig jakt er den største trusselen mot ulv i Norge og Sverige. Illegal avlivning vanskeliggjør forvaltning av rovvilt, uttrykte hun. Som eksempel på dette oppga hun at det ville vært lettere å ta ut Galven-tispa dersom den finske innvandrerer Ivan i Julussa-reviret ikke hadde blitt tatt av dage. Sørensen fortalte også om revurderingen av nødverge og de norske bestandsmåla for ulv og bjørn.

Det svenske Miljödepartementet og Naturvårdsverket foredro om Riksdagens vedtak om mål for bestandsnivåer, regionalisert forvaltning, utsetting av ulv og utredninger før nye vedtak. Fram til 2012 skal det utredes og vurderes nye langsiktige bestandsmål for rovviltbestandene, levedyktig bestandsnivå og tiltak for å styrke genetisk status. Og det var ulvens status som fikk mest fokus på vargsymposiet i år. Ikke bare har Sverige hatt en ulvejakt i vinter, men det skal settes ut 20 nye ulver i midtre Sverige i løpet av de neste 4 årene. Hvordan dette skal gjøres og hvor, skal utredes fram til november i år. Hvor skal ulvene komme fra? Hvordan skape lokal aksept for utsetting av ulver utenfor eksisterende ulverevir? Hvordan kan ulvejakta forbedres, og var det riktig med ulvejakt i år?

En spørreundersøkelse over fem fylker i Sverige viste klart at selv i kommuner med rovvilt er det et flertall for å ha ulv.

Lisbeth Baklid
www.naturutvikling.no

Av de 15.000 spurte oppga 44 % at de i en eller annen grad hadde noe frykt for bjørn, 33 % for villsvin og 22 % for ulv. Mest frykt for bjørn var det i områder den hadde spredt seg til, ikke i bjørnetette områder eller i artens tradisjonelle leveområder.

Erfaringer fra Alpene og Nord-Amerika

Forskere fra de vestre Alpene og Nord-Amerika fortalte om nyetablering av ulv i deres land. Mike Jimenez fortalte om en utvikling fra ingen ulver i 1960 til over 1.600 dyr i Wyoming og Idaho i 2009. Opprinnelsen til bestanden er utsetting av 40 ulver fra Canada.

– Ulven er en symbolart fordi mennesker har veldig sterke følelser knyttet til dette dyret. Dette fører gjerne til en polarisering i synet på arten. Det har vært en læringskurve for allmennheten parallelt med at ulvbestanden har økt. Det har blitt en suksess selv om noen konflikter fortsatt er der, sa han.

Doug Smith fortalte om utviklingen etter utsetting av ulver i Yellowstone nasjonalpark. Han mener det nå er metning av ulver i området, hvilket sees på overlevelse, fødselstall og at ulver dreper hverandre for mat. I Yellowstone er det forsket på ulvens kroppstørrelse i forhold til jaksuksess og hvilke miljøfaktorer som er til hjortens fordel og ulempe. Det er «important to be strong and fast» i et område med byttedyr som hjort og bison. Videre fortalte han om størrelse på flokker på opptil 37 ulver, og hvordan flokkstørrelsen påvirker den sosiale organiseringen, reproduksjonen og kommunikasjonen i flokken. Jo større, jo mer kompleks.

Skandinavias ulv

I følge Håkan Sand er det ikke konkurranse mellom gaupe og ulv fordi det

Heidi Sørensen, statssekretær i Miljøverndepartementet.

Jenny Mattisson, Grimsö forskningsstation.

Arrangører av Vargsymposiet: Mats og Karin Ericson.

Olof Liberg, Grimsö forskningsstation og Mike Jimenez, U.S. Fish & Wildlife Service.

Robert Franzén

Håkan Sand, Grimsö forskningsstation.

Terje Bø, Direktoratet for naturforvaltning.

er høy tetthet av byttedyr, liten overlapp i hovedmenyen og variasjon i hvilke habitater de ferdes i. De har nå startet forskning på radiomerkede ulver i områder med radiomerkede bjørner for å se om artene påvirker hverandre. Sand hadde også en vurdering av hvorfor skandinaviske ulver tar flere kilo elgkjøtt enn sine artsfrender på Isle Royale. En av forklaringene er en høyere aktivitet i skogbruket og aktiv jakt med rettet avskyting på elg i de skandinaviske skoger. Dette påvirker sammensetningen i og størrelsen på elgbestanden.

Olof Liberg ga opplysninger om den kommende utredningen om utsetting av ulv i Sverige. Den vil foreligge i august 2010.

Guillaume Chapron ga bakgrunnen for utregning av ulike kvoter for ulvejakta i Sverige. Bestandens påvirkning av årets ulvejakt vil gi grunnlag for å evaluere utregningsformlene.

Benytter gaupas byttedyr

Jenny Mattisson har i flere år forsket på hvordan gaupe og jerv påvirker hverandre i Sarek. Jervens predasjonsrate går ned i områder med gaupe fordi jerven drar nytte av gaupas nedlagte byttedyr. Det gjør at tap av rein forårsaket av jerv går ned i disse områdene. Dette påpekte Terje Bø i DN som viktig informasjon for den norske forvaltningen. Det samlede rovvilttrykket kan gå ned som følge av artenes samspill i visse områder.

Mer politikk og lobby

Robert Franzén ga en oppsummering fra sine mer enn 30 år i rovviltforskning og -forvaltning. Han ga blant annet kritikk til Svenska Jägareförbundet for sterk lobbyisme og kritikk av en ordning som sikrer dem titalls millioner hvert år. En generell oppfatning hos svenske rovviltvenner er nok at jegerne har fått gjennomslag ved årets ulvejakt. Ordstyreren i sluttdebatten utropte da også spøkefullt Jägareförbundets representant på konferansen til årets lobbyist!

Doug Smith, Yellowstone Wolf Project.

Dialogmøte i rovviltregion 4

Av Lennart Fløseth

Den 16. mars deltok Helga Riekes og Lennart Fløseth fra Foreningen Våre Rovdyrs (FVR) arbeidsgruppe i Østfold på rovviltregion 4 dialogmøte med kommunene og organisasjoner på fylkesnivå om rovviltforvaltningen på Statens Hus i Moss. De aller fleste kommunene og organisasjonene var representert og alle fikk anledning til å komme med sine syn på rovviltforvaltningen i fylket.

Direktoratet for Naturforvaltning (DN) ved Knut Morten Vangen, Statens Naturoppsyn (SNO) ved Jan Wilberg, Høgskolen i Hedmark (HiH) ved Petter Wabakken og rovviltregion 4 dialogmøte ved Eirik Milde hadde fagforedrag i forkant av dialogen.

For den som vil sette seg godt inn i temaet, opplyste Knut Morten Vangen om *rovviltportalen.no*, St.meld. nr. 15 (2003–2004), Innst. S.nr. 174 (2003–04), Forskrift om forvaltning av rovvilt (1. april 2005), Soria Moria I (okt. 2005) og Soria Moria II (okt. 2009).

I 2010 var det satt av 231 millioner kr på statsbudjettet til å forvalte de fem store rovviltartene i Norge. Av dette er 116,9 millioner kr satt av til erstatninger for beitedyr tatt av rovvilt, mens det for forebyggende og konfliktdependente tiltak er avsatt 75 millioner kr.

Det har kommet nye signaler fra regjeringa i henhold til Soria Moria II, og det medfører at ulvverevir i grenseområdene til Sverige skal regnes med i det norske måltallet. Vi vil få en ny vurdering av bestandsmålet for ulv, som i dag er tre helnorske ulvvinglinger årlig. Det nye måltallet skal behandles i Stortinget innen utgangen av 2010. Vangen opplyste videre at det skal være lav terskel for å felle ulv som har gjort skade eller som representerer et skadepotensial utenfor ulvesonen.

Det vil bli gitt omstillingsmidler i prioriterte rovviltregioner når dette anses hensiktsmessig. Skadefellingene skal effektiviseres, forebyggende tiltak skal videreutvikles, og erstatningsordningene for husdyr skal gjelde faktiske rovvilttap. Pr. 19. februar i år var det 47–57 ulver med helnorsk tilhold eller tilhold på begge sider av grensa.

FVR har med andre ord en jobb å gjøre før Stortinget konkluderer i løpet av høsten.

Petter Wabakken kunne fortelle forsamlingen at det nå var bekreftet at Østfold hadde to grenseflokker av ulv i tillegg til en helnorsk flokk som de har kalt Linnekleppen. Ordføreren i Halden, Per-Kristian Dahl, la fram det han mente var urimelig for Østfold – at vi skulle sitte med all ulven i vårt fylke som bare utgjør 22 % av det totale forvaltningsområde for ulv i rovviltregion 4. Det var jo som forventet at hans foredrag bar overskriften: «Ulv som problem i Østfold». Undertegnede reagerte på lederen i nemnda, Eirik Milde, da han i sin kommentar etter foredraget uttalte: «Halden kommune er hardest rammet». Helga og jeg tillot oss å bemerke den ensidig negative ordbruken. Jeg spurte også om ikke Halden like gjerne kunne snu dette med ulv i kommunen til noe positivt, ved for eksempel å reklamere for «Halden – villmarkskommunen» og la til: «Det står jo ingen viktige arbeidsplasser på spill som følge av ulvens nærvær, heller tvert om hvis dere klarer å tenke nytt!»

Etter foredragene var det først lunsj og uformell prat. Det var tydelige leire, ordførere snakket med ordførere, forvaltere med forvaltere og jegere med jegere, og Tore Hoel fra Naturvernforbundet i Østfold og Helga Riekes og jeg fra FVR følte oss ganske så alene blant alle de som snakket om skadefelling, jakt og bestandsmål.

Jeg vekslet noen ord med Petter Wabakken og FrPs medlem i rovviltregion 4, Svenn Erik Kristiansen. Deretter ble det åpnet opp for en mer formell dialog mellom de framtrådte og rovviltregion 4 vedrørende rovviltforvaltningen i rovviltregion 4.

Andre smakebiter fra dialogmøtet etter lunsj var:

Ordfører i Halden kommune: Hvorfor har ikke Høgskolen i Hedmark fått beskjed om ulvene i Linnekleppen-reviret tidligere fra SNO, ulvene har vært kjent i over et år og har blitt jevnlig innrapportert til SNO? **Svar fra SNO:** Ulveobservasjonene ble i 2009 registrert og lagt inn i rovbasen, men det ble ikke registrert revirmarkeringer par – bare enkeltobservasjoner. I ettertid kan en ønske at det ble gitt beskjed tidligere til HiH. En startet imidlertid opp undersøkelser rett etter nyttår. Det var totalt sett registrert lite observasjoner i Linnekleppreviret.

Ordfører i Rakkestad: Viktig å se tilbake på hva som har skjedd i Linnekleppreviret, viktig med god kommunikasjon – har vært flere registreringer av dyr i september 2009. Tap av sau til flere ulv ble stadfestet av SNO lokalt. I følge DNA-prøver var det registrert en flokk. Det er svært viktig med korrekt informasjon. Høgskolen i Hedmark skal få skryt for kjapp undersøkelse etter at informasjon om Linnekleppreviret ble kjent.

Naturvernforbundet i Østfold: Få har lyst til å melde fra om spor. Naturvernforbundet har ikke blitt tatt med på sporing. Naturvernforbundet har slik situasjonen er nå, ofte ikke lyst til å si i fra. Ved dialog (dialogmøte) bør en ha kontakt med alle sider, også miljøvernensiden. **Svar fra lederen av rovviltregion 4:** Alle skal høres, men det er viktig å være løsningsorientert i dag. Den kritikken som er kommet har blitt hørt, og nemnda skal forsøke å finne gode løsninger.

Halden Viltforening: Spørsmål vedrørende konfliktdeping i forbindelse med ulv. Viltforeningen sendte søknad om felling av ulv som ble avslått fra DN og videresendt til Miljøverndepartementet for endelig vedtak. **Spørsmål til DN:** Hvor mange jakthunder må drepes før tillatelse til felling blir gitt (kun 7 hunder er drept i Halden siden 1997)? **Svar fra DN:** MD er klageinstans. DN har anledning til å ta ut ulv innenfor ulvesonen, men terskelen er høyere enn utenfor. Kan ikke gi svar på konkret hva som skal til for å gi fellingstillatelse siden dette er noe som må vurderes i hvert enkelt tilfelle.

Petter Wabakken fra Høgskolen i Hedmark i samtale med fylkesrådmann Atle Haga på møtet i Moss. I bakgrunnen rovviltregion 4 dialogmøtet representant fra FrP, Svenn Erik Kristiansen. Foto: Lennart Fløseth.

Informasjonsmøte om ulv i Rakkestad

Av Leif Jensen og Dan Bendixen

I forkant av vårt arrangement med Arne Nævra og hans fremragende filmforedrag var det en aktiv periode for FVRs arbeidsgruppe i Østfold, der vi blant annet var til stede på et informasjonsmøte om ulv på kulturhuset i Rakkestad sentrum den 16. mars. Foranledningen var at ryktene om en ny familiegruppe med ulv på norsk side av grensen var bekreftet. Flere av ordførerne i Østfold hadde allerede før dette vist liten entusiasme for ulven i fylket, og ordføreren i Halden gikk nå ut med påstander om at Halden kommune alene huset 19 ulver.

Ofte blir det arrangert et informasjonsmøte for de interesserte i befolkningen når ulven vender tilbake etter noen års fravær. Vi var på forhånd litt usikre på om det ville bli et saklig informasjonsmøte eller et godt gammelt rabaldermøte fra forntid. Lokalet i Rakkestad var lett å finne, og parkeringsplasser var det rikelig av ved kulturhuset og i omgivelsene. Da vi kom frem var det allerede godt med folk i salen, og kveldens foredragsholder Petter Wabakken fra Høgskolen i Hedmark (HiH) var opptatt med klargjøring av fremvisningsutstyret.

Ordfører i Rakkestad, Peder Harlem, åpnet møtet med noen velvalgte ord om ulvens tilstedeværelse i kommunen og nabokommunene, og om ordførernes enighet og felles aksjon mot de styrende miljøvernmyndighetene. Han tok også på seg æren for sammen med de andre ordførerne å ha gitt den nye flokken navnet Linneklepp-flokk. Programmet for kvelden ville i korte trekk være: foredrag om ulv og ulveforskning, pause for inntak av kaffe og kaker, spørsmålsrunde og avslutning. Vi

FVR Østfold: Vi må lytte til hverandre, det er også mange i Østfold som opplever ulv som en berikelse. Viktig å lytte også til dem og ikke svartmale situasjonen.

FVR Østfold: Det er viktig å være forståelsesfull ovenfor andres synspunkter. Ulvene har ikke mange aktive talsmenn, men en stor taus majoritet. Som lærer har jeg opplevd gang på gang at elever og ungdom generelt er positive til rovvilt. Østfold er et godt egnet fylke med store øde skogsområder øst for Glomma. **Svar fra lederen av nemnda:** Begge parter i rovviltspørsmålet skal høres.

Ordfører i Halden: Kommunen får flest negative merknader etter etablering av ulv. Tre flokker i Halden er for mye for et så lite område. Hvis Norge skal ha ulv må ulvesonen være større og belastningen fordeles. **Replikk fra FVR Østfold:** Velkommen til Villmarkskveld i Sarpsborg førstkommande torsdag!

Fylkeskommunen ved Fylkesrådmann: Det er viktig å skille områder med næring og rovvilt. Det er også viktig at alle får komme med innspill, og at alle innspill blir tatt alvorlig. Kan tenkes at et høyere bestandsmål kan redusere konflikter pga at det da er lettere å ta ut dyr gjennom lisensjakt. Er det noen individer som er spesielt skadegjørende? Bli ulven mer tilpasset mennesker (tam)? **Svar: Høgskolen i Hedmark:** Ulven er ikke nødvendigvis noe villmarksdyr. Ulven er tilpasningsdyktig. Kommer mer an på hva mennesker vil akseptere. Ulv blir i hovedsak observert på vårparten ved utvandring. Unge dyr på vandring kan ofte mistenkes på å ha en unormal atferd – dette er gjerne helt normalt. Enslige dyr tar gjerne rådyr, mens eldre par tar elg og er mer inne i skogen. Det er gjerne revirhevdende dyr (alfadyrene) som tar jakthunder. Der hvor vi har ulvetelefon, er det mindre tap av hunder.

Så var dialogmøtet over. Det var et møte uten de helt store overraskelsene, og partene opptrådte sivilisert. Det skjedde jo mye i Østfold denne uka! Etter dette møtet skulle Petter Wabakken til et stort annonsert folkemøte i Rakkestad, og på torsdagen skulle det være villmarkskveld i Sarpsborg i regi av FVRs arbeidsgruppe i Østfold.

Petter Wabakken fra Høgskolen i Hedmark orienterer om ulv på Rakkestadmøtet. Foto: Leif Jensen.

vil ikke gå for detaljert inn på informasjonen som kom frem på møtet, men noe kan vi referere. Petter Wabakken har som kjent holdt på med rovviltstudier i en årrekke og med ulvens biologi siden 1978. Etter at ulven kom tilbake til grensefylket Østfold har han også blitt et kjent ansikt i vårt lille hjørne av Norge.

Wabakken ga til å begynne med en kort oversikt over ulvesituasjonen i Skandinavia og det utfordrende arbeidet med å telle ulver og kartlegge utbredelsesområder og revirer. Forskernes hovedoppgave var stasjonære ulver og ynglende ulvepar. Streifende ulver er Statens naturoppsyns domene, og bare når en vandrende ulv slår seg til i et område overlates den til HiHs prosjekt.

Sporing og innsamling av DNA gir resultater som er med på å gi et klarere innblikk i ulvens biologi og familieliv. Senderteknologien er også med på å gi ny informasjon. Wabakken viste til en ulv som la ut på en svært lang vandring som endte med et skudd ved Pasvik.

En ulveflokk er et resultat av at et ulvepar yngler. Ikke alle valper velger å vandre ut med en gang, og dette viser seg ved at de forskjellige revirene kan ha ulveflokker av ulik størrelse hvor foreldrepåret kan leve sammen med avkom fra flere års ynglinger. Ulveflokkene beveger seg ikke så samlet som vi kan få inntrykk av fra utenlandske filmer. Dette gjør at det kan være veldig utfordrende å avgjøre størrelsen på en bestand.

Wabakken kom også inn på utfordringer og mulige konflikter vi får i ulverevir. Han nevnte inngjerding av beiteområder der det holdes sau. Det er særlig der vi

Årsmøtet 2010

har ynglende ulv at hunder blir tatt. Et ulvepar tar en del elg i løpet av et år. Det blir gjerne igjen rester til andre arter. En ulveflokk tar ikke nødvendigvis mange flere elger, men utnytter byttedyrene bedre og det blir mindre igjen til andre. Ulver bruker uling som fellesskapslyder innen flokken og som advarsler overfor ulver i eventuelle naborevire. Streifulver forholder seg helst ganske stille.

Wabakken sa også at forskningen bisto alle som ønsket faglige innspill, men forvaltningen av ulv er det andre som tar seg av.

Etter pausen var det satt av tid til spørsmål og innspill fra salen.

Ordføreren fremhevet at det var et sterkt ønske om at forvaltningen av ulven måtte skje så lokalt som mulig når bestandsmålet var oppnådd. Etter Soria Moria II måtte man også trekke inn grenseflokkene i dette regnskapet og det måtte bli fortgang for nødvergeretten mht. angrep på hund.

Wabakken sa at hunder nok møtte ulv langt oftere enn tapstallene viste, og han undret seg i grunnen over at ikke flere hunder ble drept. Man kunne mistenke at det også hadde noe med hvordan hunden oppførte seg. Ulvens farlighet for mennesker var også et tema fra en i salen, og en jeger var bekymret for elgjakten i Halden kommune med sine tre ulverevir. Når det gjelder det sistnevnte punktet gjorde Wabakken klart at det bare var deler av de tre revirene som lå innenfor kommunegrensen, og at de dermed også beskattet elgpopulasjonen blant annet på svensk side av grensen. Han fortalte også fra den tiden ulvesonen ble planlagt at han ga advarsler om at en slik sone kunne bli mer konfliktskapende enn konfliktdepende. Det synet sto han for fremdeles.

Hvis vi skal våge oss på en oppsummering av møtet, er det egentlig forbausende at vi ikke har kommet lenger etter at ulven i Østfold kom skikkelig i fokus. Deler av befolkningen trekker fremdeles frem frykt og dårligere livskvalitet som viktige argumenter. Vi trekker ikke folks frykt i tvil, ofte er den nok reell uansett hva frykten gjelder. Men vi har hatt ulven her i rundt tjue år uten at den har vist aggresjon mot en eneste østfolding, og denne erfaringen burde vel bety noe. Vi kommer heller ikke bort fra at det også er en hel del mennesker som føler de har fått bedre livskvalitet av at ulven er tilbake i fylket, så akkurat det argumentet er nok ganske subjektivt. Totalt sett må vi nok kunne si at vi har et godt stykke igjen før ulven har aksept i hele befolkningen.

Styreleder og ordstyrer Arne Flor.

Avgåtte styreleder Birger Westergren ble takket for innsatsen.

Tekst og foto: Yngve Kvebæk

Årets årsmøte ble avholdt den 5. juni på Malungen gjestegård i Hedmark. Oppmøtet var godt og vertskapet på gjestegården bidro med strålende vær, komfortable lokaler og en årsmøtemiddag som gledet enhver gane.

Etter at årsmøteformalitetene var unnagjort ble Helga Riekeles fra arbeidsgruppen i Østfold hedret for sin storslåtte innsats. Både når det gjelder varesalg, arrangementer og debattdeltagelse har Helga vist vei gjennom mange år.

Dette var også anledningen til å sette pris på vårt styremedlem Geir Sjøli for hans langvarige og uoppslitelige foreningsengasjement og arbeidsinnsats som strekker seg helt tilbake til 1980-tallet.

Vår avgåtte styreleder Birger Westergren hadde ikke anledning til å delta på årsmøtet, men ble behørig takket og æret med et grafisk arbeid som fungerende styreleder Arne Flor kunne overbringe ham i Kristiansand få dager senere. Birger troppet på som styreleder 22. mai 2005 – et verv han holdt fram til november 2009.

Gro Kvelprud Moen holdt et engasjerende og instruktivt foredrag om bjørnens atferd i møte med mennesker.

Helga Riekeles fra FVRs arbeidsgruppe i Østfold ble hedret med gave og blomster. Viggo Ree takket Geir Sjøli for langvarig engasjement.

Kveldens foredragsholder var mastergradstudent Gro Kvelprud Moen som tok for seg det skandinaviske bjørneprosjektets eksperimentelle forsøk i Dalarna og Gävleborgs län i Sverige i forbindelse med bjørnens ulike reaksjoner i møte med mennesker. Det ble en særdeles god og instruktiv anskueliggjøring av bjørneatferd hvor konklusjonen var åpenbar, nemlig at bjørnen nesten alltid unngår folk.

Valgt ledelse 2010

Styrerepresentanter

Stig Anderson
Toril Andresen
Arne Flor
Erling Mømb
Geir Sjøli
Christin Valsjø

Vararepresentanter

Lars Johan Berge
Knut Georg Flo
Otto Frengen
Morten Ree

Revisor

Bård Haugsrud

Valgkomité

Paul Granberg
Burny Iversen
Viggo Ree

Årsmøtedeltagere inntar en bedre middag utendørs i det strålende været.

FVRs flotte t-skjorter

NY FVR-SKJORTE

*Koksgrå med ulveakvarell malt av Viggo Ree.
Tekst: Ulven – en naturlig del av norsk natur.*

NB! Fotomontasje

Str. S, M, L, XL

Pris kr 150 pr. stk. + porto

Bestilles fra våre representanter i Østfold:

Helga Riekeles
E-post: helgariekeles@hotmail.com
Tlf.: 69263709

Stein Karlsen
E-post: stei-ka3@online.no

Restsalg gaupeskjorte

Str. S, M
Pris kr 100 pr. stk. + porto

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Leder
Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Kasserer
Stig Anderson, Lokes v. 18, 4846 Arendal
p 37 02 36 22, a 37 05 71 95

Styremedlem
Toril Andresen, Gløtten 2, 1920 Sørumsand
mob 92 43 21 46

Styremedlem
Erling Mømb, Østagerenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Styremedlem
Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda
p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Styremedlem
Christin Valsjø, Hardlandsv. 2 B, 2615 Lillehammer
mob 90 53 95 83

Vararepresentanter
Lars Johan Berge, 7882 Nordli
p. 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Knut Georg Flo, Neshaugen 83, 5226 Nesttun
mob 94 48 38 38

Otto Frenge, Havsteinflata 17 D, 7021 Trondheim
mob 94 79 53 64

Morten Ree, Varsmoen 10, 7332 Løkken Verk
p. 72 49 63 91, mob 48 17 79 73

Daglig leder/redaktør
Yngve Kvebæk, Maridalsv. 225 C, 0467 Oslo
p 22 95 08 66, mob 91 54 41 91

Informasjonskonsulent
Viggo Ree, Pamperudbakken, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75, faks 32 15 78 22

Regionleder Troms & Finnmark
Therese Simonsen Rye, Utsikten 190, 9018 Tromsø
mob 95 02 57 61

Regionleder Midt-Norge
Lars Johan Berge, 7882 Nordli
p. 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Regionleder Vestlandet
Knut Georg Flo, Neshaugen 83, 5226 Nesttun
mob 94 48 38 38

Regionleder Hedmark
Erling Mømb, Østagerenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Regionleder Østfold
Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss
p 69 27 02 00

Bidrag til FVR

Foreningen Våre Rovdyr er for lengst godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det innebærer at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med kr 500 til og med kr 12.000 enten det gis til ulvefondet, som ordinære gaver eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke kontingentbeløpet.

Din skatt blir redusert med 28 % av beløpet du overfører. Et gavebeløp på f.eks. kr. 1.000 (utover kontingenten) reduserer skatten med kr 280 slik at din reelle utgift blir kr 720.

FVR skal innberette beløpene til ligningsmyndighetene slik at din selvangivelse automatisk blir utfylt i relevante felt. Da trenger vi ditt personnummer, så påfør gjerne det på overføringen. Hvis ikke, så er det slett ikke noe problem. Vi tar bare kontakt eller skaffer fram opplysningen i henhold til godkjent prosedyre.

FVR har i mange år angitt kontingenten som minimumsbeløp med åpent beløpsfelt på kontingentgiroen. Mange medlemmer er således vant til å gi en stor eller liten slant ekstra til virksomheten. Kommer dette ekstrabeløpet opp i kr 500 eller over, så sørger vi for at det kommer til skattefradrag på din selvangivelse i henhold til ovennevnte ordning med gaver til frivillige organisasjoner.

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
Konto: 2800 11 12149

Ulvefondet
Konto 2800 10 08317

Foreningens formål

- * arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- * arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- * spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnede biotoper
- * støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- * arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
 - artenes reproduksjonstid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- * samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

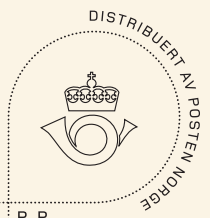
Kontingentsatser

Seniormedlem	min. kr 200
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 250
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 75
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter av Våre Rovdyr
Kun abonnement Våre Rovdyr: kr 200
Konto 2800 11 12149

Member/subscription abroad (NOK 250):
Sparebanken Soer, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: AASPNO22
IBAN number: NO872800112149

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Tlf.: 22 23 23 89
Web: www.fvr.no

B-Economique
NORGE

P.P.

Returadresse: Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
N-2151 Årnes

